

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Simona Kotalová

Kolektivizace zemědělství na Prostějovsku

Olomouc 2013

vedoucí práce: Mgr. Pavel Krákora

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedenou literaturu.

V Čehovicích dne 14. 4. 2013

.....

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Pavlu Krákorovi, vedoucímu mé práce za odborné rady a cenné podněty.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Počátek kolektivizace ve východní Evropě.....	7
2. Kolektivizace zemědělství v Československu.....	9
2.1 Stav zemědělství.....	9
2.2 Družstevnictví v Československu.....	9
2.3 Situace na venkově.....	11
2.4 Předpoklady pro kolektivizaci zemědělství.....	12
2.5 Únor 1948 a jeho následky.....	14
2.6 Zakládání JZD.....	15
2.7 Průběh a závěrečná fáze kolektivizace.....	16
3. Kolektivizace zemědělství v okrese Prostějov.....	21
3.1 Zemědělství a kolektivizace v Olomouckém kraji.....	21
3.2 Prostějovský okres a jeho charakteristika.....	23
3.3 Město Prostějov a Prostějovsko v letech 1918 – 1948.....	24
3.4 Hradecký program na prostějovských vesnicích.....	26
3.5 Počátky JZD na Prostějovsku.....	28
3.6 Osudy prostějovských rolníků.....	33
4. Jednotné zemědělské družstvo v Čehovicích.....	36
4.1 Historie obce.....	36
4.2 Čehovice v procesu kolektivizace.....	36
4.3 JZD Čehovice.....	37
Závěr.....	39
Seznam zkratk.....	41
Seznam literatury a pramenů.....	42
Anotace.....	45

Úvod

Kolektivizace zemědělství je proces přeměny soukromého zemědělství na kolektivní, který probíhal v Československu po uchopení moci KSČ 25. února 1948. Tímto dnem, kdy se komunisté chopili moci, započala soustředěná restrukturalizace venkova a dosavadní způsob života a hospodaření se stal pro novou vládou nevhodným. Nastolená vláda KSČ trvala v Československu následujících 40 let.

Jedním z cílů, kterých chtěla KSČ dosáhnout, byla likvidace soukromého sektoru zemědělství a přeměna na kolektivní vlastnictví. Komunisté si vzali inspiraci ze Sovětského svazu, kde byly zaváděny kolchozy. Myšlenky na přeměnu soukromého zemědělství na kolektivní byly v souladu s politickou teorií zvanou stalinismus. Po druhé světové válce byla otázka pozemkové reformy velice důležitým bodem, na který se KSČ zaměřila. Přestože ministr zemědělství Julius Ďuriš neustále tvrdil, že u nás ke kolektivizaci a zavádění kolchozů nedojde, nebylo tomu tak a připravoval návrh zákona o nové pozemkové reformě, podle níž měla být rozdělena nejen veškerá půda nad 50 ha, ale zároveň i půda pod 50 ha, jestliže na ní vlastník sám nepracoval.

V popředí zájmů KSČ stanuli majetní rolníci, kteří byli označováni jako vesničtí boháči nebo kulaci. Jednalo se o zemědělce, kteří hospodařili na výměře od 15 hektarů výše. Komunisté si byli dobře vědomi, že se rolníci svého majetku nebudou chtít vzdát dobrovolně a tak začali využívat zastrášovací metody, v podobě zvýšení dodávkových povinností. Nástrojem určeným ke kolektivizaci zemědělství se stal zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech, který byl vydán 23. února 1949. Jednotné zemědělské družstvo mělo nahradit všechny dosavadní typy družstev s výjimkou družstva spotřebního, řemeslnického, živnostenského a bytového. Byly založeny čtyři typy družstva, o kterých budu psát podrobněji v podkapitole o zakládání JZD.

V listopadu 1951 spustila KSČ Akci K (Kulak), která spočívala ve vystěhování selských rodin z původního bydliště. Akce trvala do července roku 1953. Komunisté se snažili na vesnici rozpoutat boj mezi chudými rolníky a bohatými sedláky, což se jim také podařilo a socializace vesnice mohla začít.

Ve své bakalářské práci se budu zabývat procesem kolektivizace zemědělství na prostějovském venkově, který probíhal v 50. a 60. letech 20. století. V jednotlivých kapitolách nejsou zmíněny všechny důležité skutečnosti, které stály v pozadí náročné

kolektivizace. Nezbytnou součástí bakalářské práce je kapitola, která slouží pro doplnění celkového obrazu o vývoji československého zemědělství, situaci na venkově, charakteristice a postavení sedláků ve státě. V druhé části se budu věnovat již konkrétní oblasti v Olomouckém kraji, a to okresu Prostějov. Pokusím se zachytit nejen počátky družstevnictví na Prostějovsku, ale také tři příběhy lidí, kteří se stali oběťmi komunistického režimu.

1. Počátek kolektivizace ve východní Evropě

Kořeny kolektivizace jsou zformulovány dle marxistické teorie z 19. století Karlem Marxem a Bedřichem Engelsem. Základem marxistické teorie je kapitál, tzv. proletariát, revoluční třída, do které spadají proletáři, rolníci a zaměstnanci. Už v 19. století se snažili socialisté skloubit požadavek vyvlastnění výrobních prostředků a získání podpory rolnických vrstev. V programech socialistických stran se v té době začaly objevovat požadavky na zestátnění půdy a odevzdání majetku do správy rolnických komunit, které by na ni společně hospodařily. Socialisté chtěli přeměnit soukromé hospodářství a vlastnictví na družstevní. Jejich cílem bylo dosáhnout tohoto procesu bez násilí, dobrovolností ze strany rolnictva. To se jim však nepodařilo. S postupem času se struktura obyvatelstva začala měnit. S pokračující technickou revolucí se část dělnictva svým stylem života vyrovnávala středním měšťanským vrstvám a dostávala se do postavení vysoce kvalifikovaných dělníků tzv. dělnické aristokracie. Po bolševickém převratu v Rusku roku 1917 byla veškerá půda zestátněna a přidělena do dědičného užívání rolníkům. Pokusy o vytvoření zemědělských výrobních družstev se objevily již za občanské války, avšak bezúspěšně.¹

V Sovětském Rusku² byl roku 1917 vydán Dekret o půdě³, díky němuž byly likvidovány carské a šlechtické velkostatky a znárodněná půda byla rozdělena mezi chudé vesničany, která jim měla sloužit k osobnímu nebo občinovému užívání. Občiny byly v carském Rusku vesnice se společnou obecní držbou půdy. Občiny, které během předrevolučního období téměř zanikly, byly znovu obnovovány a vznikalo na nich první kolektivní hospodářství. Agrární nebo-li hospodářská krize v roce 1929, postihla celý svět i Evropu, avšak SSSR se vyhnula. Problém ruského zemědělství byl v technické zaostalosti, z níž i při nadbytku půdy pramenila nízká produktivita práce, slabé výnosy obilovin, špatná užitkovost hospodářských zvířat, což mělo za následek nedostatek potravin pro obyvatelstvo. Nelehká situace nastala v letech 1928–1929, kdy J. V. Stalin a jeho vláda zahájila kolektivizaci zemědělství, která probíhala po celá 30. léta 20. století. Lidé, kteří odmítali kolektivizaci, byli zavražďováni nebo veřejně odsouzeni a nakonec stejně do

¹ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 13 - 15

² V dobách 1. světové války na základě říjnové revoluce v roce 1917 byl vytvořen stát, který do roku 1922 nesl název Sovětské Rusko.

³ Autorem Dekretů o půdě byl V. I. Lenin, půda šlechty, církve a statkářů byla předána rolnickým výborům a přerozdělena mezi rolníky.

kolchozů násilně nahnání.⁴ Kolektivizace v SSSR probíhala brutálním způsobem, komunisté zabavovali veškerý osobní majetek rolníků, ale také je vypovídali z okresů či oblastí. Z toho pramenily rozsáhlé deportace rolníků do odlehlých oblastí SSSR. Kolektivizace znamenala trvalou hospodářskou krizi a produkce zemědělství se mnohonásobně snížila v porovnání s rokem 1913.⁵

Kulaci byli prohlášeni za původce nízké produktivity, viníky šířícího se hladu a za nepřátele lidu. Kolchozy byly řízeny shora prostřednictvím politických oddělení a státních zemědělských podniků. Znárodněnou půdu nesměly prodávat, kupovat nebo pronajímat. Kolektivizace zlikvidovala veškerý soukromý sektor. Kolchozy sdružovaly přes 93 % rolnických hospodářství a přes 99 % osevních ploch. Pro dovršení kolektivizace vydal Stalin v roce 1933 nařízení odebrat lidem na Ukrajině veškeré obilí. Rodiny, které tak neučinily, byly prohlášeny za nepřátelské a byl jim odebrán veškerý majetek a hlavy rodin byly poslány do vyhnanství. Členové kolchozů byli vyhnáni ušetření. Lidé začali umírat hlady a to byl počátek hladomoru na Ukrajině, který byl vyvolán záměrně ve snaze zničit rolníky jako třídu a Ukrajince jako národ.⁶

Po skončení druhé světové války se rolníci obávali, že kolchozy budou zavedeny i v zemích, které byly připojeny k Sovětskému svazu. Zmínku o združstevňování však v komunistických programech v letech 1944 nikde nenajdeme, právě naopak, byl kladen důraz na pozemkovou reformu, která razila heslo, že půda patří těm, kteří na ni pracují.⁷

⁴ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 36

⁵ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 16

⁶ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 37

⁷ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 20

2. Kolektivizace zemědělství v Československu

Následující text bude věnován přiblížení situace před kolektivizací venkova, která se odehrávala v 50. letech minulého století. Zabavení movitého i nemovitého majetku v zemědělství probíhalo po celém Československu a během deseti let přišly tisíce rodin o svoji soukromou živnost. Zaměřím se na počátky družstevnictví, které mají svoji dlouholetou tradici již před samotnou kolektivizací. Nástrojem kolektivizace se měla stát Jednotná zemědělská družstva, kterým se také v následující kapitole budu podrobněji věnovat. Pokusím se o charakteristiku jednotlivých typů družstev, které byly pro účel zabavování majetku vytvořeny. Poslední podkapitola bude patřit již samotnému průběhu a závěrečné fázi kolektivizace.

2.1 Stav zemědělství

Do roku 1948 se v Československu hospodařilo převážně na menší výměře půdy. Více jak sedmdesát procent výměry tvořily usedlosti s plochou pět a méně hektarů, přes dvacet procent pak statky od pěti do dvaceti hektarů a nejmenší část tvořily s pouhými třemi procenty velkostatky nad dvacet hektarů. V Československu před vypuknutím druhé světové války byla produkce zemědělských plodin velice vysoká a výnosy obilovin byly vyšší než v ostatních západoevropských zemích. Na západě byla dosahována vyšší produkce dobytka, prasat a drůbeže, proto se zde produkovalo dvojnásobné množství mléka, másla a vajec v porovnání s východní částí. Vývoz cukru byl v té době nejvyšší z celé Evropy. Sladový ječmen a pivo byly proslulé po celém světě.⁸

2.2 Družstevnictví v Československu

Družstevnictví bylo klíčovým prvkem, který umožnil ekonomickou emancipaci československé společnosti. Na konci 19. století bylo moderní družstevnictví, zejména v historických zemích, pevně zakořeněno. Rolníci získali určitou míru nezávislosti na rakouských průmyslových a úvěrových koncernech. Družstva zemědělců byla součástí družstevní sítě, další část tvořila družstva spotřební, živnostenská a bytová.⁹

Počátky družstevnictví v Československu jsou spojeny s činností agrární strany, která vyrůstala v 80. letech 19. století z různých hospodářsko-zemědělských spolků. První

⁸ Fierabend, Ladislav: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Volary. 2007. s. 14

⁹ Fierabend, Ladislav: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Volary. 2007. s. 16

vůdčí osobností byl Alfons Šťastný, který veřejnosti stranu představil jako Sdružení českých zemědělců. Před 1. světovou válkou byla nejsilnější stranou a na venkově neměla téměř žádnou konkurenci. Roku 1920 přijala konečný název Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, zkráceně agrární strana. Pod vedením schopného politika Antonína Švehly, který byl předsedou strany od roku 1919, měla agrární strana rozhodující vliv ve vládních koalicích, její představitelé ovládali státní aparát, zasedali ve vedení v zemědělských družstvech a svazech a nemalý vliv měla i na politiku prezidentů Tomáše Garrigua Masaryka a Edvarda Beneše. K zemědělské veřejnosti razila agrární strana heslo *Venkov jedna rodina*.¹⁰

Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 začal počet družstev narůstat. Družstva se zakládala za účelem společného nákupu surovin, technického vybavení nebo finančních prostředků. V roce 1929 bylo obchodních a řemeslných družstev okolo 1500, z nichž dvě třetiny patřily Čechům. V československých zemědělských družstvech se sdružovali především jednotlivci. Přístup měli všichni a družstva byla zakládána s jasnými ekonomickými cíli.¹¹ Zemědělská družstva se stala prospěšná pro zemědělské výrobce všech velikostních kategorií.¹² Jedním z faktorů úspěšnosti byla vzájemná osobní spolupráce členů, díky níž mohli společně bojovat za nový zemědělský odbytový systém, který měl zajišťovat spravedlivé a stabilní ceny jak pro výrobce, tak spotřebitele. Zemědělci se vzdělávali prostřednictvím družstevních týdeníků, informačních zpravodajů, speciálních kurz nebo družstevních škol. V Praze a v Brně vznikly vysoké zemědělské školy, které měly svou katedru družstevnictví.

S postupem času se některá družstva usazovalo spíše na politických než na ekonomických základech a vazby jejich členů byly silnější než v ekonomických zájmech.¹³ Podle rolníků bylo družstevnictví pouhým prostředkem, jak získat zasloužený podíl ze své práce. Družstva vnímali jako zvláštní forma kapitalistického podnikání a odmítali názor ostatních členů, že družstevnictví vede ke zničení kapitalismu a k vybudování socialismu.¹⁴

¹⁰ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 33-34

¹¹ Tamtéž. s. 16-17

¹² Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 36

¹³ Fierabend, Ladislav: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Volary. 2007. s. 17-20

¹⁴ Tamtéž. s. 53

2.3 Situace na venkově

Život na venkově se v průběhu 20. let 20. století pomalu, ale výrazně měnil. Moderní mechanizace zemědělských strojů umožnila rolníkům rychlejší a jednodušší práci na poli. Většina rolníků se zařadila do agrární strany a zbytek rolníků se zařadil do lidové strany. Tyto strany hrály na venkově rozhodující politickou a hospodářskou roli.¹⁵

Nejpočetnější skupinu mezi zemědělským obyvatelstvem tvořilo chudé rolnictvo, které nevlastnilo dostatek půdy a často se zadlužili u soukromých věřitelů. Se zadlužeností se potýkali dlouhá léta a ke zlepšení situace došlo až ve válečných letech. Domkáři a chalupníci byli zemědělci, kteří hospodařili na vlastní nebo pronajaté půdě a to pouze pro svou vlastní potřebu. Malorolníkům jejich hospodářství neposkytovalo dostatečné množství prostředků na přežití, a proto si přivydělávali u sedláků, hospodařících například v lesnictví, rybářství nebo povoznictvím.

Zvláštní skupinu obyvatelstva na venkově tvořili kovorolníci a stavorolníci. Jejich příjem neplynul ze zemědělské výroby, avšak pouze ze sezonního nebo celoročního zaměstnání v jiných odvětvích než je zemědělství. O něco lepší postavení na vesnici zaujímali střední rolníci, jejichž hospodářská činnost spočívala pouze na výpomoci vlastním členům rodiny a v některých případech i na pomoci sousedům.

Nejstabilnější a nejlepší postavení na venkově zaujímali čeští sedláci a slovenští gazdové. Dokázali odolat konkurenčním zemědělským podnikům, a to nejen za příznivých podmínek, ale také v letech nestabilních, krizových a v období války. Sedláci při práci na polích používali koňské spřažení, lehké traktory, secí a sklizňové mechanizmy.¹⁶

Záruka úspěšného selského hospodaření spočívala v zemědělském vzdělávání rolníků. Mnoha rolníkům i jejich dětem se dostalo kvalitního vzdělání ať už ve školách nebo v různých kurzech. Tito vzdělaní rolníci později šířili zemědělské, pěstitelské a jiné moderní metody. Stávali se určitou inspirací a autoritou pro ostatní rolníky a byli členy nejrůznějších sdružení a spolků. Mimo to zastávali funkci starosty a dalších významných členů obce.¹⁷ Většina zemědělců patřila k méně oblíbeným vrstvám obyvatel. V době okupace patřili k výrobcům potravin a dokázali přežít ve výrazně lepších podmínkách než obyvatelé měst a mnozí z nich také dokázali ve válečné krizi zbohatnout.¹⁸

¹⁵ Přidal, Jan: Konec selského stavu na Olomoucku. s. 14

¹⁶ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 37-39

¹⁷ Tamtéž. s. 42

¹⁸ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 79

2.4 Předpoklady pro kolektivizaci zemědělství

Skončením druhé světové války se na československém venkově zmírnilo sociální napětí. Výrazným aspektem, který přispěl ke kolektivizaci venkova, byl odsun německého obyvatelstva z pohraničí. Většina Němců se živila zemědělstvím a po jejich odsunu připadla půda státu. Zabavené území představovalo jednu třetinu veškeré půdy v letech 1945 a 1946. Stát měl zájem na dalším obdělávání půdy a proto ji nabízel českému a slovenskému obyvatelstvu. O půdu se ucházeli desetitisíce lidí, zejména zemědělské dělníky, námezdní síly a lidé z měst, kterým se naskytl možnost zbohatnout. KSČ v čele s ministrem zemědělství Julie Ďurišem vystupovali při přidělování půdy velmi aktivně.

KSČ nebyla již pouze dělnickou stranou, ale ucházela se i o celonárodní podporu a snažila se získat na svoji stranu převážně rolníky. Kdyby se jim jako cíl své politiky nenabídla zestátněná půda a založení kolchozů po sovětském vzoru, pravděpodobně by se jim to nikdy nepodařilo. Na VIII. sjezdu KSČ, který se konal v březnu 1946, vystupovali s požadavky rychlého řešení při předání půdy, scelování roztržštěných pozemků nebo snížením pachtovného. Tyto požadavky vycházely vstříc skutečným potřebám zemědělců a proto u nich KSČ vyvolala sympatie. I ostatní politické strany Národní fronty měly svůj zemědělský program, který se snažil zapůsobit na rolníky. Ve volbách v roce 1946 se ukázalo, že strana, která na zemědělce dokázala nejvíce zapůsobit, byla strana komunistická¹⁹ a zvítězila s velkým náskokem před ostatními stranami, převážně díky československým zemědělcům.²⁰ Klement Gottwald se na zasedání Ústředního výboru KSČ 30. května 1946 k výsledku voleb řekl: „*To nejdůležitější vidím v tom, že jsme u nás dokázali přesvědčit zejména vesnici i maloměstské vrstvy, že nová republika je pro ně prospěšná...*“²¹ Po volbách se KSČ pomalu orientovala na převzetí moci ve státě využíváním pozic, kterých dosáhla. Uvědomovala si, že je nezbytné získat větší podporu na venkově. Po volbách v dubnu v roce 1946 komunisté představili své požadavky v tzv. Hradeckém programu,²² který vyhlásil ministr zemědělství Julius Ďuris na shromáždění

¹⁹ Tamtéž. s. 81

²⁰ Pernes, Jiří: Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století. Brno: 2008. s. 66

²¹ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 81

²² Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 82

před rolníky a sedláky a usilovali o jejich podporu bez rozdílu na jejich politické smýšlení či stranické příslušnosti.²³

Hlavní body v Hradeckém programu byly:

1. *Konečné vyřešení otázky půdy*
2. *Příděl lesů*
3. *Odstranění disparity mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků*
4. *Reorganizace distribuce*
5. *Výstavba družstevnictví*
6. *Cukrovarský průmysl*
7. *Rolnické pojištění*
8. *Zemědělský úvěr*
9. *Jednotná zemědělská daň*
10. *Mechanizace zemědělství ...*²⁴

Po volebním vítězství došlo v červnu 1947 k uzákonění revize první pozemkové, jeden z požadavků byl zkonfiskovat půdu Němcům a Maďarům a půda měla být přidělena Československým rolníkům. Všechny požadavky se KSČ podařilo uskutečnit, až po únorovém převratu v roce 1948. Asi 127 000 hektarů půdy bylo přiděleno malým a středním rolníkům, lesní půda připadla státu a zbytek zemědělské půdy připadl do správních státních statků.²⁵ Hlavním úkolem KSČ bylo zlikvidování tzv. vesnických boháčů, v tom jim měla pomoci zemědělská družstva, kde členství zatím nebylo povinné, zde se mělo centralizovat a řídit. Hospodářská rada a zemědělská komise KSČ proto přišla s návrhem, aby se všechna družstva sjednotila v jedno. Budoucí vývoj v Československu zásadním způsobem ovlivnila rezoluce *Informačního byra komunistických a dělnických stran o situaci v Komunistické straně Jugoslávie*.²⁶

Jedním z požadavků rezoluce byla i kolektivizace vesnic. Komunistická strana v Československu vyslovila svůj souhlas s rezolucí rychle a náhle bylo jasné, že vzor v podobě sovětské kolektivizace se nevyhne ani Československu. Na venkově to vyvolalo rozruch a strach z kolchozů, které byly doposud odmítány. V popředí zájmu stáli majitelé půdy tzv. vesničtí boháči, kteří měli být likvidováni. Bylo podporováno vytvoření

²³ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 51

²⁴ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 53

²⁵ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 82 - 83

²⁶ Tamtéž. s. 84

jednotných ústředních družstev, které mělo být cílem nové zemědělské politiky. Předsednictvo KSČ přijalo 7. ledna 1949 usnesení a o pár dní později jednalo o návrhu zákona. „*Jednotné družstvo má zajistit organizační, politické a materiální předpoklady pro nástup k vyšším formám v zemědělství*“²⁷

2.5 Únor 1948 a jeho následky

KSČ se od druhé světové války připravovala na převzetí moci ve státě. Spolupracovala se Sovětským svazem a snažila se narušit činnost ostatních politických stran sdružených po roce 1945 v Národní frontě. NF Byla ustanovena představiteli londýnského a moskevského odboje. V programu Národní fronty byl zakotven systém národní jednoty a mělo se jednat o spolupráci všech demokratických stran. Jejím úkolem bylo sdružování všech politických stran a řešení důležitých politických otázek.²⁸

Komunistický převrat v Československu proběhl mezi 17. a 25. únorem v roce 1948.²⁹ V předešlé vládě zasedalo 26 ministrů, z nich 9 komunistických. Od roku 1947 se vláda potýkala s řadou problému a byla na pokraji vládní krize. Počátkem roku 1948 se napětí zvyšovalo, zejména v diskuzích o zákonu o zemědělské půdě a později o zvýšení státních platů. 17. únorem začíná vládní krize. Vláda má za úkol projednat zneužívání bezpečnosti komunisty, avšak předseda vlády Klement Gottwald to odmítá z důvodu nepřítomnosti ministerstva vnitra. Národně socialistická, lidová a demokratická strana chtějí v případě, že usnesení vlády nebude splněno, podat demisi, kterou podají o tři dny později 20. února. 21. února vyzývá Klement Gottwald prezidenta, aby demisi přijal a vládu doplnil novými členy. 22. února se konal sjezd závodní rad a její členové podpořili návrh KSČ na řešení vládní krize, také se vyslovili pro znárodnění podniku nad 50 zaměstnanců. 24. února proběhla jednodinová generální stávka na podporu požadavku, aby prezident přijal demisi ministrů. O den později, 25. února, prezident Edvard Beneš demisi demokratických členů vlády přijímá a sestavením nové vlády je pověřen Klement Gottwald. V červnu 1948 prezident Beneš abdikoval a prezidentem je zvolen Klement Gottwald.³⁰ Po únorovém komunistickém převratu byly nekomunistické strany v Národní frontě zbaveny jakéhokoliv podílu na politické moci v Československu.³¹ Komunistický

²⁷ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 85

²⁸ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 88

²⁹ Růžička, Miloslav: Vyhnaní akce „Kulak“. Havlíčkův Brod: 2008. s. 11

³⁰ Adamová, Karolína. České dějiny v letech 1945-1997. Praha: 1998. s. 11-12

³¹ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 51

režim zasáhl do všech oblastí společenského života, změny se nevyhnuly žádné sociální skupině ani žádné instituci. Nový režimrazil novou stupnicí hodnot a staré zatratil. Komunistická strana prohlásila marxismus-leninismus za oficiální státní ideologii a lidem tak vnucovala obdiv k Sovětskému svazu. Ovlivňovali všechny oblasti lidské života, odmítaly svobodný projev a vnucovali veřejný souhlas se vším, čeho se komunisté dopouštěli. Mnoho lidí bylo uvězněno, přestěhováno, připraveno o svůj majetek a zbaveno možnosti kvalitního vzdělání nebo zaměstnání. Komunisté zůstali u moci téměř 40 let a pro spoustu lidí byl 17. listopad 1989, kdy došlo k pádu komunismu, vysvobozujícím dnem a lidé byli opět svobodní.³²

2.6 Zakládání JZD

Nástrojem ke kolektivizaci zemědělství se stal zákon č. 69 O jednotných zemědělských družstvech. Tento zákon byl vydán 23. února 1949. V prvním paragrafu se dočteme: *„V rámci zajištění blahodárného rozvoje zemědělského družstevnictví a odstranění dosavadní roztržitosti družstevní činnosti v zemědělství jako dědictví minulosti budou zakládána na podkladě dobrovolnosti jednotná zemědělská družstva, která mají sjednotit dosavadní různá zemědělská družstva a přinést významný prospěch pracujícím zemědělcům.“*³³ Ve všech paragrafech zákona je jako cíl uvedeno sjednocení všech družstev, ale ve skutečnosti se jednalo o zásadní reformu zemědělského života. Jejich hlavním účelem bylo získání kontroly nad všemi nefinančními družstvy.

V každé vsi byl vytvořen tzv. přípravný výbor nového JZD, který se skládal z pěti až deseti místních zemědělců nebo hospodařících nájemců půdy. Přípravný výbor měl za úkol vypracovat seznam družstev a jejich členů a následně seznam osob, které by byli ochotni vstoupit do nového JZD. Návrh byl pak odeslán Ústřední radě družstev k ověření a schválení. Pokud rada návrh schválila, bylo ustanoveno nové družstvo, které mohlo být zapsáno do soudního rejstříku a od tohoto okamžiku přestala všechna dosavadní družstva v obci existovat jako samostatné právnické osoby a jejich členové jsou automaticky převedeni do nově vzniklého JZD.

Na začátku 50. let 20. století vznikaly čtyři typy družstev, které byly označovány římskými číslicemi. U I. typu družstva hospodařil každý družstevník na svém pozemku a měl nárok na úrodu, ale společně s dalšími zemědělci si vypomáhali např. půjčováním

³² Růžička, Miloslav: Vyhnaní II. akce „Kulak. Havlíčkův Brod: 2011. s. 10

³³ Fierabend, Ladislav: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Volary. 2007. s. 66

strojů a byli pod dohledem družstva, které jim na konci sezóny jejich práci zhodnotilo. U II. typu JZD se rušily hranice pozemků a meze se rozoraly. Spojené pozemky byly obhospodařovány celou vesnicí a zemědělci společně plánovali podíl pozemků. Každý zemědělec hospodařil na své půdy, o kterou se staral a z které měl podíl na úrodě. Byly jim zaznamenány odpracované hodiny, stroje, potahy a další vstupy, které poskytli. U III. typu družstva byly vypěstované plodiny již majetkem JZD, v pozemkových knihách jsou sice jako majitelé uvedeni členové družstva, kteří se museli vzdát všech svých práv v souvislosti s hospodařením. Družstvu odevzdávají i svůj dobytek, který je ustájen ve společných stodolách. Opět se zde zaznamenávají odpracované jednotky všech zemědělců a zisky se následně rozdělují podle odpracovaných jednotek. Ve IV. typu se již nevyplácí žádná náhrada za poskytnutou půdu a veškerý celoroční zisk z hospodaření je rozdělen mezi členy podle odpracovaných jednotek. Zde se už jedná o napodobeninu sovětského kolchozu, kde není přípustné žádné soukromé vlastnictví.³⁴

Byly zakládány tzv. akční jednotky, které měly za úkol získat a přesvědčit nové zemědělce a přesvědčit je ke vstupu do JZD. Agitátoři navštěvovali rolníky a nabádali je ke vstupu do JZD. Častokrát je navštěvovali i na polích nebo v jejich domovech. Za vstup do JZD jim bylo přislíbeno odpuštění různých pokut, trestů a daní nebo umožnění lepšího studia pro jejich děti. V případě odmítnutí vstupu do JZD byl na lidi vyvíjen psychický nátlak v podobě zvyšování daní, výměny jejich dobrých pozemků za horší a vzdálenější. Jejich jména byla oznamována a zesměšňována na veřejných prostranstvích nebo v regionálních novinách a tito rolníci byli předvoláváni na místní národní výbory a nakonec i ke státní bezpečnosti.³⁵ KSC vřak stále prohlašovala, že kolektivizace probíhá nenásilně, na rolníky není vyvíjen jakýkoliv nátlak, ale naopak se jedná o trpělivou přesvědčovací metodu.³⁶ Avřak ve skutečnosti byl jakýkoliv princip dobrovolnosti ignorován. Komunistická strana zemědělcům jejich práci natolik ztížila, že se nakonec větřina pro vstup do JZD rozhodla.³⁷

2.7 Průběh a závěrečná fáze kolektivizace

V době, kdy byla založeny první JZD, se komunistická strana naplno pustila do likvidace selského stavu v Československu. Jedním z hlavních úkolů bylo pojmenování

³⁴ Tamtéž. s. 68-69

³⁵ Přidal, Jan: Konec selského stavu na Prostějovsku. Praha 2007. s. 21

³⁶ Fierabend, Ladislav: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Volary. 2007. s. 73

³⁷ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 112

nepřítele. Hledalo se vhodné označení pro zámožnější zemědělce, které by odpovídalo ruskému označení kulak.³⁸ Bylo navrhováno označení jako statkář, sedlák či velkosedlák. Výraz používaný Leninem a Stalinem „kapitalistický živel“ na vsi nepřipadal v úvahu. Do hledání vhodného ekvivalentu se zapojil i Klement Gottwald, který doporučil již zmiňovaný výraz kulak a vesnický boháč. Výrazy měly u ostatních lidí vzbuzovat závist a nenávisť vůči zámožnějším hospodářům. Dalším úkolem bylo stanovení kritérií, podle kterých bylo určeno, kdo je vlastně kulak či vesnický boháč.

Výraz vesnický boháč nebyl vnímán vždy stejně, například Josef Drmola se na schůzi pléna KNV v Olomouci v roce 1950 vyjádřil těmito slovy: „*Pojem vesnického boháče se nedá stanovit jen podle obhospodařené půdy, ale nutno také přihlížet k tomu, jaký výnos tato půda a celé hospodářství přináší. Za určitých okolností i střední zemědělci mohou být považováni za vesnické boháče a mohou být svým postojem brzdou na cestě k socialismu.*“³⁹ Kulakem či vesnickým boháčem byl zemědělec, jehož výměra půdy byla 20 hektarů a později 15 hektarů. Důležitou roli zde také hrálo, zda odvádí zemědělské dodávky státu a bylo řečeno, že „*Kulak je ten, kdo neodvádí.*“⁴⁰ Zemědělská politika, které omezovala a vytlačovala vesnické boháče, byla schválena na 9. sjezdu KSČ ve dnech 24. – 29. května 1949 a od té doby začali být větší sedláci zbavováni svých funkcí předsedů ve veřejných výborech, ve svazech zemědělců, ztráceli osobní majetek a platili vysoké dávkové povinnosti.⁴¹

V roce 1951 bylo založeno 3 686 JZD vyššího typu. Vesniční boháči byli KSČ označeni za nepřátele JZD a za poslední přežívající kapitalistickou třídu, kterou je potřeba zničit. V roce 1951 bylo na zasedání ÚV KSČ ustanoveno, že je potřeba přikročit k tvrdším opatřením, než je výkup mechanizačních prostředků, za které sedláci dostávali finanční náhrady. Nové postihy se začaly týkat i drobných rolníků s menší výměrou půdy jak je 20 ha.⁴² Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti z 22. října 1951 ukládala uvalit na úpadková hospodářství velkých rolníků národní správu, majetek zabrat a majitele vystěhovat z obce se zákazem návratu.⁴³ O jejich vystěhování rozhodovaly komise okresních národních výborů v čele s předsedou, bezpečnostním a zemědělským referentem ONV, okresním prokurátorem či okresním

³⁸ Kulak – ruské označení pro střední až bohaté rolníky s výměrou nad 15 ha

³⁹ Burešová Jana: Zemědělství olomouckého kraje na přelomu 40. a 50. let 20. století. In: Acta UPO. Historica 27. Olomouc 1996. s. 110

⁴⁰ Karel, Jech: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 59 – 61

⁴¹ Tamtéž. s. 63

⁴² Karel, Jech: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 79 - 85

⁴³ Kaplan, Karel: Československo v letech 1948 – 1953. Praha: 1991. s. 80

tajemníkem KSČ. Od listopadu 1951 do první poloviny roku 1953 bylo násilně donuceno k odstěhování 1 888 sedláckých rodin.⁴⁴

V 50. letech minulého století probíhaly v celém Československu rozsáhlé procesy různého charakteru. Oběťmi zemědělských procesů se stali rolníci s výměrou hospodářství od 5 do 20 hektarů. V roce 1950 bylo odsouzeno za různé trestné činy 14 000 lidí, v roce 1951 to bylo 11 400 lidí, v roce 1953 5 640 lidí a o rok později bylo odsouzeno 4 090 rolníků. Procesů stále přibývalo a odhaduje se, že mezi léty 1948 až 1955 bylo odsouzeno až 64 000 lidí.⁴⁵ Procesy s vesnickými boháči v Babicích, Koubalové Lhotě a v Klukách patřily mezi nejproslulejší. V těchto vykonstruovaných procesech bylo odsouzeno 11 osob k trestu smrti a 42 osob k dlouhodobému vězení.⁴⁶

Na směrnicí tří ministrů, která vešla v platnost 1. listopadu 1951, navázala Akce K, což byl krycí název pro likvidaci sedláku. Podle této směrnice byly sedlácké rodiny vystěhovány ze svých vesnic a byl jim zabaven veškerý majetek. Hlavními garanty Akce K se staly ústřední, krajské a okresní orgány Státní bezpečnosti.⁴⁷

Akce Kulak byla zastavena v červenci roku 1953 a v té době bylo podle určitých údajů vysídleno 1 248 rodin vesnických boháčů a spousty dalších případů, které nevyšly rozsudek. Podle dalších úředních záznamů jsou tyto a další údaje nepřesné a jejich počet byl daleko vyšší. Přednosta II. odboru ministerstva vnitra Josef Kočíš se 19. srpna 1953 k Akci K vyjádřil následujícími slovy: „bylo konfiskováno asi 2 000 kulackých usedlostí a současně došlo k přesídlení téhož počtu kulackých rodinných celků“⁴⁸ Na podzim roku 1953 skončily vedené zápisy v knihách STB a proto přesný počet přesídlených rodin nelze určit. Téhož roku se také vztahy mezi režimem a sedláky se zklidnily, díky zrušení akce kulak a zmírnění soudních postihů.⁴⁹ V roce 1953 skončila nejvýraznější kolektivizační etapa a do té doby bylo založeno přes 6 500 družstev, hospodařících na půdě o výměře dva

⁴⁴ Kaplan, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno 2001. s. 29

⁴⁵ Tamtéž. s. 151 – 152

⁴⁶ Kaplan, Karel: Československo v letech 1948 – 1953. Praha: 1991. s. 92

⁴⁷ Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 127

⁴⁸ Tamtéž, s. 206

⁴⁹ Tamtéž. s. 206 - 208

milionů hektarů.⁵⁰ V následujícím období výrazně pokleslo zakládání nových JZD. Dříve většinová JZD se měnila na menšinová a některá dosavadní družstva zanikla úplně.⁵¹

V roce 1955 byla na venkově zahájena nová agitační kampaň, která měla umožnit svobodnější přístup k vesnickým boháčům. Částečně jim byl povolen vstup do JZD, za předpokladu, že nebudou provádět žádné akce vůči lidově demokratickému zřízení a nebudou úmyslně mařit práci ostatních zemědělců. Vesniční boháči se častokrát dostávali i do významných funkcí a pod jejich vedením dosahovalo družstvo výborných hospodářských výsledků. V rámci agitačních kampaní v poslední fázi kolektivizace byly pořádány osobní pohovory, společné schůze, přednášky, besedy, exkurze do družstev, byly promítány propagandistické filmy a v neposlední řadě byl do kampaně zapojen také regionální tisk. Za nevstoupení do JZD byli lidé opět trestáni vysokými dodávkovými povinnostmi, pokutami, výměnami pozemků a v horších případech i osobní perzekucí, kriminalizací nebo obviněním ze sabotáže.⁵² KSČ usilovala především o získání středních rolníků s výměrou od 5 do 15 hektaru, protože věděla, že jsou zkušení hospodáři a měli dokázáno, že družstva s těmito rolníky dosahují daleko lepších výsledků než ostatní JZD.⁵³ Rolníci, kteří odmítali vstoupit do JZD, byli trestně stíháni. Trestními postihy proti selskému stavu se zabývaly také nejvyšší justiční orgány. Rozsudky, které soudy vynášely, trestaly rolníky odnětím svobody a zabavením veškerého majetku. Verdikty, které byly nad sedláky vyneseny, měly sloužit jako odstrašující případ pro ostatní zemědělce.⁵⁴

V polovině 50. letech 20. století klesla zemědělská výroba a nastal útlum v zakládání nových JZD. Zlepšení přichází mezi léty 1956 a 1957. Opět byla konstatována nutnost socialistického přebudování zemědělské výroby v podobě JZD⁵⁵ a počet nově založených družstev začal zvyšovat. Jejich členové byli převážně rolníci středního typu. KSČ si tento masový vstup soukromých zemědělců vysvětlovali tím, že je lákala zvyšující se prosperita zemědělských družstev. Avšak důvod byl zcela jiný, soukromí zemědělci pochopili, že se s nimi do budoucna vůbec nepočítá, a proto pro ně bylo z politických,

⁵⁰ Před 60 lety vznikla první JZD a započala kolektivizace. In: *Asociace soukromého zemědělství v ČR* [online]. [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/venkov-agroturistika/pred-60-lety-vznikla-prvni-jzd-a-zapocala-kolektivizace.html>

⁵¹ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 130

⁵² Tamtéž. s. 131 - 132

⁵³ Březina, Vladimír – Pernes, Jiří: Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957 – 1960. Brno: 2009. s. 14

⁵⁴ Karel, Jech: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 217 – 218

⁵⁵ Březina, Vladimír – Pernes, Jiří: Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957 – 1960. Brno: 2009. s. 11

společenských, ekonomických i psychologických důvodů lepší vstoupit do družstva.⁵⁶ Další skupinou zemědělců, kteří vstupovali do JZD, byli majitelé tzv. úpadkových kulackých hospodářství, kteří nebyli schopni plnit své povinnosti, ať už z důvodu stáří, nemoci nebo nedostatku peněz. Což bylo asi nejčastější příčinou, protože nebyli schopni platit stanové dodávkové povinnosti. Jediným východiskem, jak nebýt vystěhován a udržet si alespoň svůj osobní majetek, jako např. dům, jeho zařízení a šatstvo, bylo předání svého hospodářství státním statkům JZD.⁵⁷

Roku 1960 byla oficiálně dovršena poslední fáze kolektivizace zemědělství, která trvala zhruba 10 let. Skončila doba omezování, utlačování a likvidace selského stavu.⁵⁸ Naprostá většina soukromých zemědělců vstoupila do JZD,⁵⁹ v soukromém sektoru hospodaření se dokázali udržet jen ti jednotlivci, kteří i přes ztížené hospodářské a ekonomické podmínky dokázali s maximálním fyzickým a psychickým nasazením vzdorovat komunistickému režimu.⁶⁰ Na začátku 60. let se některá družstva nacházela před krachem a na mnoha místech také docházelo k rozkrádání družstevního majetku a neochota podřizovat se svým vedoucím, také nebyla nic výjimečného. Na našem území převládala státní a družstevní forma hospodaření na zemědělské půdě. Kolektivizace zemědělství a způsoby jakými jí bylo dosaženo, zanechaly stopy na tváři naší krajiny, ale také na mnoha lidských osudech.⁶¹

⁵⁶ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 132

⁵⁷ Tamtéž. s. 133 - 134

⁵⁸ Karel, Jech: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 225

⁵⁹ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 134

⁶⁰ Karel, Jech: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: 2008. s. 227

⁶¹ Blažek, Kubálek: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008. s. 134 – 135

3. Kolektivizace zemědělství v okrese Prostějov

Jak jsem již několikrát ve své práci zmínila, kolektivizace zemědělství byl proces, který probíhal na území celého Československa, a proto se nevyhnul ani prostějovským vesnicím, na které se dále zaměřím. Podkapitolou bude také charakteristika kolektivizace na území Olomouckého kraje, do kterého Prostějovský okres patří. Nejobsáhlejší podkapitola bude popisovat počátky Jednotných zemědělských družstev na Prostějovsku.

3.1 Obecná charakteristika kolektivizace v Olomouckém kraji

Olomoucký kraj, který vznikl územní reorganizací v roce 1949, je možno v souvislosti se sledováním zemědělské otázky rozdělit do dvou od sebe se lišících částí. Do první části spadly Hanácké okresy. V těchto oblastech hospodařili převážně bohatší rolníci, kteří měli dlouholeté zkušenosti a z toho důvodu také pramenila i jejich vysoká výrobní vyspělost a hospodářská úspěšnost. V druhé části to byly pohraniční sudetské okresy, jako Bruntál, Jesenicko, Rýmařov, Zábřeh a Šternberk. V oblastech dříve žili němečtí obyvatelé, kteří byli po druhé světové válce násilně vystěhováni z pohraničních oblastí. V nově osídlených okresech převažovalo zemědělství s výměrou půdy 10 – 20 hektarů. Největší počet hospodařících středních rolníků byl na Bruntálsku a to 38,5 % a nejmenší na Přerovsku 6 %.⁶²

Po druhé světové válce došlo k přesunu zemědělského obyvatelstva z vnitrozemí do pohraničí a také k odchodu ze zemědělství do průmyslové oblasti. Nedostatek zemědělských pracovníků měl za následek úbytek zemědělských výrobků.⁶³ Pohraniční území si mohli rolníci bezplatně vybrat a zabrat hospodářskou usedlost po odsunutých Němcích. Díky tomuto stěhování došlo na hanáckých vesnicích k úbytku obyvatel a na vesnici tak zůstávala pouze středně velká hospodářství.⁶⁴ Nedostatek zemědělských pracovníků měl za následek potíže se zásobováním výrobků určených pro práci v hospodářství. Do pohraničí z Olomouckého kraje odešlo přes 50 000 obyvatel. Tak jako v celém Československu, tak i v Olomouckém kraji byli lidé trestáni za nesplnění svých dodávkových povinností. V roce 1950 se jejich počet blížil ke 4 tisícům.

⁶² Burešová Jana: Zemědělství olomouckého kraje na přelomu 40. a 50. let 20. století. In: Acta UPO. Historica 27. Olomouc 1996. s. 103

⁶³ Tamtéž. s. 104 - 106

⁶⁴ Přidal, Jan: Konec selského stavu na Prostějovsku. Praha: 2007. s. 15

Rolníci středního typu si při svých dobrých hospodářských výsledcích mohli dovolit odporovat komunistické moci a odmítali vstoupit do JZD. Dokázali si splnit povinnosti vůči státu a dobře věděli, že vstupem do družstva by se jejich ekonomická a hospodářská situace nijak nezlepšila, ba právě naopak.

Na konci 40. let se v Olomouckém kraji, stejně jako v celém Československu, prosazovalo zřizování strojních traktorových stanic, budování zavlažovacích zařízení a rybníků, byla prosazována zdravotní opatření proti šířícím chorobám u vepřů, projevovaly se snahy o zajištění pomocných sil, byly vysílány komise, které měly odstraňovat závady nebo bylo kontrolováno přerozdělování ovoce a zeleniny.⁶⁵

Z projevů oficiálních státních představitelů bylo zřejmé. Že chtějí zlikvidovat soukromý podnikatelé. Jeden z představitelů krajských úřadů v Olomouci se vyjadřoval následujícími slovy: *„K zabezpečení naší cesty k socialismu budou stále vytlačovány soukromokapitalistické prvky ve výrobě a distribuce statků sloužících k výživě...Podporou tvoření komunálních a družstevních podniků bude vytlačen soukromokapitalistický sektor“*⁶⁶ a začalo se hojně propagovat zakládání JZD, které dostalo podobu zákona v únoru 1949. Zakládání JZD v Olomouckém kraji probíhalo velmi pomalu, nejdříve byly svolány schůze, diskutovalo se o jejich významu a později byly v 79 obcích připraveny výbory, ze kterých později vznikla první JZD.⁶⁷ Z bývalých soukromých zemědělců se stávali zaměstnanci a tradiční selský stav byl pozvolna zlikvidován. Přes počáteční cíle růstu zemědělské produkce, se zlepšení stále nedostavilo a přišlo, až v polovině 60. let.⁶⁸

V Olomouckém kraji bylo plánováno na rok 1951 zvýšení rostlinné výroby o 20 % a živočišné o 16 %. Také byla rozšiřována plocha pro pěstování chmelu, cukrovky a lnu. Na rolníky byl vyvíjen nátlak kvůli vstupu do JZD a často se také objevovaly útočné výroky od komunistů na nekomunistické a nespolupracující obyvatelstvo. Místopředseda Krajského národního výboru Josef Drmola se vyjádřil takto: *„Nebyli jsme dosud důslední v tom, že jsme bývalé mocipány na našich vesnicích nezbavili vlivu, který různými metodami tito uplatňovali. S tímto stavem je třeba skoncovat a všechny ty, kteří takto do dnešního dne nám ještě unikali, pohnat k zodpovědnosti a podle našich nových soudních a*

⁶⁵ Burešová Jana: Zemědělství olomouckého kraje na přelomu 40. a 50. let 20. století. In: Acta UPO. Historica 27. Olomouc 1996 s. 104 - 106

⁶⁶ Tamtéž. s. 106

⁶⁷ Tamtéž. s. 107

⁶⁸ Slezák, Lubomír: Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Uherské Hradiště 2002. s. 12

trestních zákonů je postihnout. “⁶⁹ Přestože ve většině JZD bylo stanovené podrobné roční plánování, úspěch se nedostavil. Neúspěch spočíval ve špatném řízení a organizování. Zaměstnancům nebyl vysvětlen postup, co a jak mají dělat a proto nebyly splněny práce na všech pozemcích.

Na začátku roku 1953 bylo zjištěno, že Olomoucký kraj patřil k jednomu z posledních krajů, kde kolektivizace a zakládání JZD probíhalo. Tento proces se snažily nejvíce oddálit zemědělci v okresech Kojetín, Hranice, Prostějov, Šumperk a Šternberk.⁷⁰

3.2 Prostějovský okres a jeho charakteristika

Okres Prostějov a jeho současné hranice byly stanoveny při územní reorganizaci v roce 1960. K původnímu území bylo přičleněno dalších 64 obcí ze zrušených sousedních okresů Kojetín, Litovel, Boskovice, Moravská Třebová a Vyškov. Okres byl rozdělen do 110 správních obcí a později docházelo i ke slučování obcí. Dnes pod Prostějovský okres spadá celkem 101 obcí včetně okresního města Prostějov. Okres se nachází v části Jihomoravského kraje a sousedí s okresy Vyškov, Kroměříž, Přerov, Olomouc a na severozápadě se hraničí s okresem Svitavy a okresem Blansko. Rozkládá se na 848,33 km². K poslednímu dni v roce 1969 žilo v okrese Prostějov 117 019 obyvatel.⁷¹

Prostějov je největší město regionu Prostějovsko, leží ve střední Moravě a spadá do Olomouckého kraje. Rozkládá se na ploše 46,6 km², v nadmořské výšce 225 m. Město leží v severní části Hornomoravského úvalu, východně od Dražanské vrchoviny, v rovině, která se nazývá Haná. V blízkosti města protékají dvě říčky Hloučela a Romže. Prostějovský okres je tvořen 97 obcemi, z toho 5 městy a 6 městy. První historické zmínky o tomto městě pochází z 12. století.⁷² Prostějov byl dlouho vsí, za město je označen až od poloviny 14. století.⁷³

Podmínky pro zemědělskou výrobu jsou zde velice příznivé, více jak jednu třetinu zemědělské půdy kryje černozem s dobrou zásobou živin a s obsahem humusu 2 – 4 %. Polovina západního okresu spadá do území Dražanské vrchoviny, která je charakteristická pahorkatinou a bohatým členitým terénem. Značná část je zalesněná a protéká zde větší

⁶⁹ Burešová Jana: Zemědělství olomouckého kraje na přelomu 40. a 50. let 20. století. In: Acta UPO. Historica 27. Olomouc 1996. s. 111

⁷⁰ Tamtéž. s. 112

⁷¹ Státní okresní archiv Prostějov (dále jen Soka Prostějov) Studie: Návrh dlouhodobé koncepce rozvoje zemědělství v okrese Prostějov do roku 1985 s. 3

⁷² O městě [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné na Internetu: http://www.mestopv.cz/cz/turista/o_meste/poloha/

⁷³ Janoušek, Vojtěch: Prostějovský okres. Brno: 2010. s. 62

počet vodních toků povodí střední Svitavy a střední Moravy. Východní polovinu okresu, která je součástí Hané, tvoří rozsáhlá úrodná rovina s převahou řepářských půd.⁷⁴

3.3 Město Prostějov a Prostějovsko v letech 1918 – 1948

Založením Československé republiky v roce 1918 se otevřela cesta ke svobodě v soukromém hospodářství. Řada mužů se vrátila z vojky, chopili se hospodářství a snažili se využít možností, které jim nabízela pozemková reforma.⁷⁵ Většina rolníků se zapojovala do společenského a kulturního dění na vesnicích, díky jejich peněžní pomoci byly postaveny sokolovny, sportoviště a jiná střediska kulturního života. Venkov a vesnice byly vždy zdrojem národní síly. Rolníci se svou prací a vztahem k půdě stali pilířem venkova.⁷⁶ O rozvoji zemědělství na Hané se zasloužili rolníci říšského směnu Jiří Frýbort a František Skopalík.

Začátkem 20. let 20. století byla v Prostějově vytvořena nová politická strana KSČ, která hájila jejich zájmy drobných rolníků a usilovala o odstranění kapitalismu. Prostějov se stal sídlem okresního a krajského výboru KSČ a její představitelé se zasloužili o šíření myšlenek marxismu-leninismu a usilovali o semknutí dělnické třídy na Prostějovsku. Prostějovští komunisté se od počátku hrdě hlásili k první zemi socialismu. V říjnu 1939 byla jejich činnost zastavena a komunisté začali vytvářet ilegální organizace.

Počátkem druhé světové války bylo zavedeno řízené hospodářství a byly přidělovány potravinové lístky.⁷⁷ Rolníci obdrželi statkové knížky, ve kterých bylo podle velikosti výměry nařízeno kolik a čeho oset. Také byly stanoveny samozásobitelské dávky na den pro jednotlivé osoby a byly povoleny domácí zabíjačky a mletí ve mlýně. Všechny nové podmínky, které byly lidem nakázány, však později vedly k zatajování přebytku obilí a potravin, které se pak při jejich nedostatku prodávaly na černém trhu. Všechny prozrazené přestupky na černém trhu se trestaly pokutami nebo vězením v koncentračních táborech. Nemalý počet rolníků pocházel i z Prostějovska.⁷⁸ Do historie těžkých dnů tzv. protektorátu se rolníci na Prostějovsku zapsali se ctí a stáli vždy na straně dobra a

⁷⁴ SOka Prostějov. Studie: Návrh dlouhodobé koncepce rozvoje zemědělství v okrese Prostějov do roku 1985. s. 4 – 5

⁷⁵ Pozemková reforma 1918 se týkala znárodnění veškerého majetku nad 150 hektarů a vy vlastněná půdy měla být předána nebo pronajata malých zemědělcům či bezzemkům.

⁷⁶ Přidal, Jan: Konec selského stavu na Prostějovsku. Praha: 2007. s. 15

⁷⁷ Peterka, Miloslav: Prostějov. Praha: 1989. s. 27

⁷⁸ Přidal, Jan: Konec selského stavu na Prostějovsku. Praha: 2007. s. 11-12

spravedlnosti. Rolníci tajně zásobovali partyzány nebo přechovávali osoby zapojené do odboje a mnozí z nich zato zaplatili vězněním v koncentračních táborech nebo životem.⁷⁹

V červnu 1941, kdy SSSR přepadl Německo, byly v Prostějově vytvořeny vojenské jednotky, které se připravovaly na útok proti zemi socialismu. V srpnu 1944 byli prostějovští obyvatelé svědky leteckých náletů, které téměř denně zastavovaly válečný průmysl. Sovětská vojska se nevyhnula ani ulicím Prostějova, lidé stavěli barikády, budovali zákopy a městem projížděli němečtí uprchlíci. Od dubna 1945 byl život Prostějova zcela ochromen. Sovětská vojska se přibližovala na několik desítek kilometrů a začala tak postupně osvobozovat okrajové prostějovské vesnice. Němci ničili důležité objekty a postupně město opouštěli. 9. května přijely do Prostějova první oddíly Rudé armády a mezi obyvatelstvem to vzbudilo obrovskou radost a nadšení.⁸⁰ První osvobozenou obcí na Prostějovsku se 29. dubna 1945 staly Dřevnovice a 9. května, kdy oficiálně skončila druhá světová válka, byly osvobozeny zbylé vesnice na okrese a město Prostějov.⁸¹

Prvořadým úkolem po osvobození země Sovětskou armádou byla obnova výroby, zajištění zásobování obyvatelstva a normalizovat politický, veřejný a kulturní život.⁸² Válka zanechala značné škody na jihu okresu, kde bylo i několik vesnic téměř srovnáno se zemí. Na prostějovské radnici se již 9. května konala schůze, která ustanovila národní výbor, který převzal státní správu nejen nad městem, ale i nad celým okresem. Ve výboru převahovali komunisté a 26. května 1945 byl ustanoven jako řádný Okresní národní výbor v Prostějově. Silnou pozici mezi intelektuály a živnostníky zde měla Československá strana sociálně demokratická. Další stranou byla Lidová strana, která měla slabší zastoupení a úspěšná byla převážně na Konicku a Kojetínku, ale i v některých menších obcích.⁸³ V prosinci roku 1945 navštívil Klement Gottwald Prostějov a tím přispěl k posílení prestiže komunistů a také zde byl jmenován čestným občanem města Prostějov. Roku 1946 byla v Prostějově zahájena činnost Agrostroje, který se zabýval výrobou mlátiček.⁸⁴

⁷⁹ Tamtéž, s. 12-13

⁸⁰ Peterka, Miloslav: Prostějov. Praha: 1989. s. 28

⁸¹ Peterka Miloslav: Čtyřicet let soc. výstavby okresu Prostějov. Dům polit. výchovy OV KSČ: 1987, s. 2

⁸² Peterka, Miloslav: Prostějov. Praha: 1989. s. 29

⁸³ Peterka Miloslav: Čtyřicet let soc. výstavby okresu Prostějov. Dům polit. výchovy OV KSČ: 1987, s. 1-3

⁸⁴ Peterka, Miloslav: Prostějov. Praha: 1989. s. 27-29

3.4 Hradecký program na prostějovských vesnicích

Komunistická strana v letech 1946 – 1948 prosazovala řadu opatření, která se nevyhnula ani rolníkům na prostějovském venkově. Chudé vrstvy rolnictva požadovaly řešení pozemkového vlastnictví a držby půdy. Nedostatek půdy ohrožoval nejpočetnější skupinu rolnictva na Prostějovsku, která hospodařila na výměře půdy do 2 hektaru. Usedlosti větších rolníků byly rozděleny mezi drobné rolníky s výměrou půdy 5 - 10 hektarů a skupinu středních rolníků s výměrou půdy 10 – 20 hektarů. Nižší a střední vrstvy rolníků se vyskytovaly především v oblastech na Dražansku nebo Konicku. Hospodářské usedlosti s výměrou nad 20 hektarů představovaly asi 2 % z celkového počtu hospodářství. Na prostějovském okrese se také nacházelo 6 velkostatků, které vlastnily hospodářství s výměrou půdy do 100 hektarů. Nejvlivnější postavení si na Prostějovsku udržovala agrární buržoazie, do které spadali zámožní hanáčtí sedláci a statkáři.⁸⁵

Prostějovští rolníci požadovali urychlení pozemkové reformy a další zásahy do kapitalistického vlastnictví půdy. Požadovali vyřešení otázky tzv. spekulacní půdy, což byla půda, na které její majitelé nepracovali, ale pouze ji pronajímali chudým a středním rolníkům. Majiteli takových to usedlostí byli doktoři, advokáti nebo továrníci, kteří na nich nikdy nehosподаřili a neměli to ani v plánu. Do této oblasti spadalo 80 – 85 % pozemků prostějovského katastru.⁸⁶

V jarních měsících roku 1947 předkládali chudí rolníci návrhy na zlepšení svého postavení. Požadovali parcelaci velkostatků a spekulacní půdy. Za účelem zlepšení svého sociálního postavení vznikala hnutí bezzemků a chudých rolníků. V polovině roku 1947 proběhla v Lutíně rolnická stávka, kde zazněla slova: „ ... odebrat půdu a výrobní prostředky těm, kteří na ní sami nepracují, ať jde o statky soukromé, církevní či jiné.“ Rolníci s Kojetína se vyjadřovali takto: „Všechny zbytkové statky z první parcelace dát k užívání zemědělcům. Taktéž i velkostatky církevní, na nichž praví majitelé nepracují“⁸⁷ Všechny rezoluce měly jasný cíl – a sice zlikvidovat agrární buržoazii. Zemědělské oddělení ÚV KSČ a ministerstvo zemědělství KSČ chtěla pomoci chudým vrstvám rolnictva. Výsledkem byly směrnice návrhu šesti zemědělských zákonů, které nesly název Hradecký program, podle města Hradec Králové, kde byly 4. dubna 1947 návrhy zákonů vyhlášeny. Uvedené zákony měly za úkol dokončit konfiskaci půdy a provést revizi první

⁸⁵ Burget, A. Vesnice Prostějovska při prosazování zemědělských zákonů a Hradeckého programu v letech 1946 -1948. VVM, 1982, č. 2. s. 135 - 136

⁸⁶ Burget, A. Než vznikla JZD. SL, 1971, roč. 19. č. 9. s. 4

⁸⁷ Burget, A. Vesnice Prostějovska při prosazování zemědělských zákonů a Hradeckého programu v letech 1946 – 1948. VVM, 1982, č. 2. s. 136

pozemkové reformy z roku 1919. V Prostějově byla 8. prosince 1946 svolána okresní konference, kde byl zemědělcům vysvětlen smysl navrhovaných zákonů. Jako první vyslovili souhlas s návrhy drobní zemědělci v Držovicích u Prostějova a v Myslejovicích na Dražansku.⁸⁸

Do redakce komunistického listu Stráž lidu přišel od rolníka z Čelčic dopis, ve kterém se zemědělec vyjadřuje následujícími slovy: „ ... *Jsem výkonný zemědělec hospodařící na statku se 16 hektary půdy. Se svým plným přesvědčením jsem vystoupil v těchto dnech ze strany lidové a vstoupil do KSČ. Přečetl jsem si řádně šest zákonů ministra zemědělství Julia Ďurise a zjistil jsem, že to jsou nejlepší zákony pro zemědělce, jaké kdy byly u nás dělány. Sledoval jsem všechny ty, kteří proti těmto zákonům útočí a zjistil jsem, kdo je proti výkonným zemědělcům. A proto po zralé úvaze jsem se rozhodl zpřetrhat všechny svazky s těmi reakčními doktory a inženýry a jíti společně s pracujícími zemědělci za pokrokem, svobodou a lepším žitím všech zemědělců!*”⁸⁹ V lednu 1947 vyslovili souhlas se zákonem rolníci z Mostkovic, Krumsína, Olšan, Otínovsi, Studence i samotného Prostějova. Nekomunistické strany, mezi které patřila Československá strana lidová, Československá strana národně socialistická a Československá sociální demokracie, vyjadřovaly odpor proti nové zemědělské politice a ve dnech 8. – 16. března 1947 uskutečnily velkou manifestaci, na které vystoupily proti KSČ a zemědělskému programu a také vyjadřovaly nesouhlas se zestátněním cukrovarů. Ministr zemědělství Julius Ďuriš přijel na Moravu, aby zastavil útoky proti zemědělské politice. Na prostějovských vesnicích Ďurišova návštěva vyvolala nadšení a posílila další prosazování za šest zemědělských zákonů.

Nekomunistické strany, které nedosáhly úspěchu v politické oblasti, se zaměřily se na oblast hospodářskou. Vyzývaly rolníky k sabotážím a černému obchodu, aby byl narušen zásobovací systém na okrese a dělnicko-rolnický svazek. Lidí ve městech pociťovali nedostatek potravin a lidé na vesnicích nedostatek průmyslového zboží. ONV v Prostějově během prvního pololetí roku 1947 řešil 235 trestních případů a uložil pokuty ve výši 4 500 000 Kčs. Odhalované podvody buržoazie podněcovaly pracující lid k dalšímu hnutí na Prostějovsku. Komunistická strana vyzývala prostějovské vesnice k ustavování rolnických komisí. Členové komisí byli uchazeči o půdu, drobní a střední rolníci s výměrou půdy do 5 hektarů. Komise sestavovaly seznamy uchazečů i pozemků,

⁸⁸ Burget, A. Vesnice Prostějovska při prosazování zemědělských zákonů a Hradeckého programu v letech 1946 -1948. VVM, 1982, č. 2. s. 137 - 139

⁸⁹ Tamtéž. s. 139

kteře měly být přerozděleny do řad chudého rolnictva. Větší výměrou půdy disponovaly statky v Bedihošti, Kostelci na Hané, Kralicích na Hané, Mořicích, Nezamyslicích, Přemyslovcích a v Určicích.⁹⁰ S Hradeckým programem na prostějovském venkově nesouhlasilo několik vesnic. Ministerstvu zemědělství byly odesílány rezoluce s razítkem místních národních výborů nebo nekomunistických politických stran. Patřily mezi ně vesnice jako Kralice na Hané, Určice, Kostelec na Hané, Štěchovice, Mostkovice, Držovice, Biskupice, Slatinky, Čelechovice na Hané nebo Čehovice.⁹¹

3.5 Počátky JZD na Prostějovsku

Zemědělské združstevňování mělo na Prostějovsku svoji dlouholetou tradici a jeho kořeny sahaly až do osmdesátých let 19. století. Základ tvořily cukrovarská, mlékárenská, úvěrní, chovatelská a později i hospodářská družstva. Velkým nedostatkem, kterým se tato družstva vyznačovala, byla jejich organizace. Družstva byla ovládána bohatšími vrstvami rolnictva a sloužila především jako posila jejich ekonomických a politických zájmů na venkově. Chudším zemědělcům byl jejich přístup znemožněn.⁹² Po roce 1945 bylo na prostějovském venkově 25 úvěrních družstev, 12 zpracovatelskovýrobních, 3 chovatelská a 20 mechanizačních družstev.⁹³

V 50. letech bylo zahájeno zakládání JZD i na prostějovském okrese. Funkcionáři z OV KSČ podporovali názor na tvrdý a rychlý způsob zakládání JZD. Důležitou funkci na Prostějovsku sehrál František Grambal, který podepisoval dekrety o likvidaci rolníků a o výkupu zemědělských strojů. Jeho pomocníkem byl Josef Kršek, zapřísáhlý nepřítel kulaků.⁹⁴

V březnu roku 1949 poprvé nastaly příhodné podmínky pro zakládání JZD. Okresní orgány KSČ projednávaly svoje představy, předpoklady a různé možnosti zakládání jednotných zemědělských družstev na Prostějovsku a došly k závěru, že JZD se nejdříve budou zakládat na vesnicích, ve kterých již dříve hospodařila zemědělská strojní družstva.⁹⁵ V dubnu byly svolávány první schůze, kde byly zemědělcům předkládány koncepce s novými myšlenkami a představami, jak by měla JZD vypadat a za jakých podmínek by

⁹⁰ Tamtéž. s 140 - 141

⁹¹ Burget, A. Než vznikla JZD. SL, 1971, roč. 19. č. 9. s. 4

⁹² Burget, Antonín: Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku. Prostějov: 1972, s. 5

⁹³ Peterka Miloslav: Čtyřicet let soc. výstavby okresu Prostějov. Dům polit. výchovy OV KSČ: 1987, s. 62

⁹⁴ Přidal, J: Konec selského stavu na Prostějovsku. Praha: 2007, s. 22 - 23

⁹⁵ Burget, Antonín: Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku. Prostějov: 1972, s. 8

měly fungovat.⁹⁶ Nově přijatý zákon o JZD vyvolal mezi rolníky rozporuplné reakce, v některých vesnicích byli zemědělci návrhem nadšeni a souhlasili s jeho zavedením do praxe a v některých vesnicích zemědělci naopak návrh odmítali. Negativní postoj k novému zákonu měli především vesničtí boháči, kteří se schůzi ani neúčastnili a tím dávali jasně najevo, že o združstevňování nechtějí ani slyšet.⁹⁷

K prvnímu založení JZD 1. typu na Prostějovsku došlo v květnu 1949 v Biskupicích, Otinovsi, Držovicích, Mostkovicích a na Dražanskú. Jednalo se o družstva prvního typu. V Čelechovicích na Hané a v Hamrech došlo k ustanovení družstva druhého typu. Koncem roku 1952 hospodařilo již 11 JZD třetího typu a to v následujících vesnicích: Baldovec, Brodek u Konice, Čelčice, Čelechovice, Dubany, Klenovice, Koberce, Olšany, Pivín, Skřípov a Stařechovice.⁹⁸ Velký vliv na rozvoj nových družstev měly materiální výhody, které družstva dostala při jejich založení. Stát je finančně podporoval při nákupu strojů, zemědělci byli zvýhodňováni při nákupu osiv, sadby a umělých hnojiv. Strojní a traktorové stanice jim pomáhaly při žních a při podzimních pracích. Nová JZD, která vznikala, byla menšinová a jejich členové hospodařili na malé výměře půdy. K rozvoji a přecházení družstev k vyššímu typu JZD na Prostějovsku přispěla třetí etapa pozemkové reformy. Výrazná pomoc při sklizních a jiných činnostech přicházela od dělníků z prostějovského Agrostroje, Hanáckých železáren a dalších průmyslových závodů z celého Prostějovska. Tím se upevňoval vztah mezi dělnickorolnickými svazy. Výpomoc a úspěchy při žních dokázaly přesvědčit ke vstupu a zakládání nových JZD. Během rozsáhle agitační kampaně vznikla nová družstva prvního typu ve Vincencově a v Seloutkách a ve Služíně vzniklo JZD druhého typu. Na začátku roku 1950 byla družstva založena již ve 14 obcích na Prostějovsku. Velký úspěch slavila družstva druhého typu, která se nacházela v Baldovci, Dubanech, Hamrech, Olšanech, Služíně a ve Stařechovicích. Společná výměra jejich půdy bylo kolem 880 hektarů. V 50. letech se na prostějovském venkově začínaly vytvářet dobré předpoklady pro zemědělskou velkovýrobu.⁹⁹

Jakmile začala vznikat JZD druhého typu, začaly se rozorávat meze těchto družstev, zavedl se společný osev a tak se dostavil první hospodářský úspěch a zesílil se boj proti vesnickým boháčům. Vesničtí boháči využívali příbuzenskou a sousedskou

⁹⁶ Peterka Miloslav: Čtyřicet let soc. výstavby okresu Prostějov. Dům polit. výchovy OV KSČ: 1987, s. 62

⁹⁷ Burget, Antonín: Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku. Prostějov: 1972, s. 8 – 9

⁹⁸ Peterka Miloslav: Čtyřicet let soc. výstavby okresu Prostějov. Dům polit. výchovy OV KSČ: 1987, s. 63

⁹⁹ Burget, Antonín: Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku. Prostějov: 1972, s. 9 - 11

výpomoc, hojně využívali vlastní stroje a v neposlední řadě také stále vykořisťovali slabší rolníky, kteří byli závislí na půjčování jejich strojů. V té době se na Prostějovsku začala vytvářet dobrá mechanizační základna, avšak majitelé těchto těžkých strojů byli stále soukromí zemědělci, vesničtí boháči. Majitelé těchto strojů pocházeli především z Hrubčic, Olšan, Bedihoště, Lešan a Čehovic. Výkup těžkých strojů byl jedním z prostředků, jak se zbavit jejich vlivu a moci na prostějovském venkově. Vykoupené stroje měly být dány do vlastnictví strojní a traktorové stanice.¹⁰⁰ K úspěšnému výkupu strojů byla Okresním národním výborem v roce 1949 ustanovena zvláštní komise, která chtěla zabezpečit hladký průběh akce bez větších problémů, neboť předpokládali, že vesničtí boháči se svého majetku nebudou chtít dobrovolně vzdát a budou se proti rozhodnutí bránit. Celkem bylo zabaveno 30 traktorů, 26 vlečných vozů, 60 mlátiček a 40 samovazů. Odebrání strojů ze soukromého sektoru mělo za cíl omezení moci vesnických boháčů a uvolnění středních rolníků ze závislosti na těchto boháčích, což se jim také podařilo.¹⁰¹

Rok 1950 se stává rokem velké pracovní aktivity, která se projevila hlavně při žních. Průběh žní a především jejich výsledky vyvolaly u mnoha středních rolníků zásadní obrat. Úspěchy, kterých JZD dosáhla, mělo za cíl, že mnoho rolníků změnilo svůj dosavadní názor na družstva. Začala se zakládat další nová družstva prvního typu např. v Ohrozimi, Seči, Žárovicích, Čechách pod Kosířem, Třebčině a Určicích. V Koberčicích bylo založeno družstvo hned druhého typu a rovněž družstva v Dubanech, Olšanech a Sřechevicích přecházely k druhému typu družstva. V roce 1951 byly založeny přípravné výbory JZD v těchto obcích: Hablov, Žešov, Hradčany, Vrbátky, Lutotín, Stražisko a Hrubčice.

Zatímco jednotná zemědělská družstva přispívala k rozvoji zemědělství na Prostějovsku, vesničtí boháči se stávali jejich opakem. Snažili se rozvrátit úspěšnost JZD a neplnili stanovené dodávkové povinnosti. Vesnický boháč Ladislav Sekanina z Hrdibořic dlužil státu za rok 1951 12 000 litrů mléka a 4 000 kusů vajec. Bedihošťský rodák František Mráček, který hospodařil na půdě o výměře 46 hektarů, dlužil 2 000 litrů mléka za první tři měsíce roku 1952. Josef Pospíšil z Brodku u Prostějova neplnil ani dodávky masa a byl dlužen 500 kg masa. Vesničtí boháči se snažili získat střední rolníky na svou stranu především tím, že jim bezplatně obdělávali jejich půdu. Tahle přesvědčovací metoda

¹⁰⁰ Strojní a traktorové stanice (STS) tvořily nezbytnou základnu pro přechod k velkovýrobě. Na Prostějovsku vytvářela technickou výrobní základnu, upevňovala výrobní vztahy a dělnicko-rolnický svazek.

¹⁰¹ Burget, Antonín: Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku. Prostějov: 1972, s. 12 - 14

byla vesnickými boháči uplatňována především v Křenůvkách, Kobylničkách a Ondraticích.

Přestože většina založených družstev si vedla velice dobře, našla se i družstva, která procházela krizí. Důvody vnitřních krizí vycházely především z organizace družstva a v jeho způsobu vedení. JZD v Biskupicích, Nivě, Otinovsi a Bousíně na konci roku 1951 patřila stále mezi družstva prvního typu a jejich vedení nevykazovalo žádnou zvláštní činnost, kterou by se posouvala kupředu. Motivem založení těchto JZD nebyl zájem o socialistickou formu hospodářství, ale pouhá snaha využít finančních prostředků, které jim byly ze strany státu nabízeny.

Začátkem roku 1952 přijaly orgány ON KSC a ONV v Prostějově několik opatření, která měla zajistit upevnění a další rozvoj družstev. Největší pozornost byla věnována hospodářským plánům. Družstva měly mít plán celoroční výroby vypracovaný vždy do 1. února a rozdělování družstevního důchodu se mělo odvíjet od počtu odpracovaných hodin. Hospodářské výsledky byly jedním z faktorů, které přispívaly k rozvoji družstevnictví. Díky tomu se prostějovský venkov nachází v úrodné nížinné části, družstva slibovala při společné hospodářské spolupráci vysoké výnosy a proto se okresní orgány rozhodly soustředit převážně na tuto část okresu. Byl vytvořen sbor instruktorů, kteří prováděli rozsáhlé agitační kampaně na vesnicích, přičemž v některých působili i několik týdnů. Jejich kampaně byly převážně úspěšné. V říjnu 1950 se konala schůze ONV a bylo zde konstatováno, že 35 agitátorů dokázalo během deseti dní přesvědčit a získat pro společné hospodaření 368 zemědělců a 1 360 hektarů zemědělské půdy. V té době také docházelo k dalšímu přechodu družstev z druhého typu do třetího. Jednalo se o JZD v Čelechovicích na Hané, Kobeřicích, Kostelci na Hané a Mostkovicích. Také se rozrůstá počet zemědělců, kteří vstupují do družstev.

V JZD vyšších typů se viditelně zlepšila organizace práce a vznikly stálé pracovní skupiny, např. v rostlinné výrobě pracovalo 11 skupin a v živočišné 12 skupin. Koncem roku 1952 pracovalo na okrese 35 JZD, která sdružovala 3 325 členů a hospodařila na výměře půdy přes 7 000 hektarů. Družstev druhého typu bylo 16, počet členů 1 891 s výměrou půdy 3 438 hektarů. Evidovaných družstev třetího typu bylo 8 s počtem členů 517 a výměrou půdy 2 234 hektarů. Na rozvoji družstev se také významně podílely dotace a úvěry, které dostávaly ke stavbě hospodářských objektů. Počátkem ledna 1953 se v Prostějově konala konference JZD, kde se sešlo 167 delegátů, kteří zde zastupovali zemědělce a kolektiv lidí bojující na okrese Prostějov za socialistickou vesnici. Desítky

bývalých zemědělských rolníků, domkářů, drobných a středních rolníků vzpomínali na své těžké začátky a podělili se o své dosavadní zkušenosti. Také zhodnotili dosavadní vývoj, úspěchy a neúspěchy združstevňování na prostějovském venkově.¹⁰²

V červenci roku 1958 se konal XI. sjezd KSČ. Hlavním a nejvíce probíraným tématem sjezdu byl požadavek na dokončení socializace a určení pevné hranice k budování socialismu v celém Československu. Byla zde vyzdvihována zemědělská výroba, především otázka zvýšení by se měla zvýšení zemědělské produkce, ale také způsob jakými prostředky toho dosáhnout. Představitelé strany se utvrzovali ve správnosti linie, která poskytuje dobré budovatelské a socialistické základy našeho zemědělství pro zakládání JZD. Při splnění zásadních úkolů, které sjezd vytyčil, musí mít největší podíl produkční oblasti, mezi které patřil i prostějovský okres a socializace venkova tím měla být úspěšně dokončena.

Založením jednotného zemědělského družstva v Čechůvkách a ve Stražisku byl prakticky proces kolektivizace dokončen. Sněhotice, Lípa a Seč byly poslední vesnice, kde doposud, do roku 1958, nebyla družstva založena, ale po vzájemné dohodě byly sdruženy do již ustanovených JZD. Proto byl stále největším problémem soukromý sektor zemědělců. Během roku 1957 činila výměra obdělávané půdy 10 489 hektarů, v polovině roku 1958, kdy se sjezd konal, byla výměra obdělávané půdy již přes 20 000 hektarů. Z toho vyplývá, že obhospodařená půda oproti roku předešlému vzrostla dvojnásobně, ale soukromí zemědělci stále ještě hospodařili na půdě přes 9 000 hektarů. Komunisté předpokládali, že za tempa jaké bylo v předešlých letech nastoleno, by se socializace venkova mohla dokončit koncem roku 1959. V některých prostějovských obcích, jako jsou Kralice, Určice, Žešov nebo Krumsín, zbývala ještě velká část půdy k získání do JZD. V těchto obcích byly rozšířeny agitační a propagační složky, které měly zajistit obrat k postupu socializace.¹⁰³

Na prostějovském okrese bylo založeno celkem 133 jednotných zemědělských družstev, do kterých bylo sdruženo téměř 10 000 bývalých soukromých usedlostí¹⁰⁴ a sdruženo přes 90 % zemědělské i orné půdy.¹⁰⁵ Největší přírůstky v počtu JZD vyššího typu byly zaznamenány v letech 1953, 1956, 1957 a 1958. Náročný proces kolektivizace

¹⁰² Burget, Antonín: Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku. Prostějov: 1972, s. 14 - 21

¹⁰³ Dokončíme socializaci. SV. 1958, roč. 7, č. 32, s. 1

¹⁰⁴ Peterka Miloslav: Čtyřicet let soc. výstavby okresu Prostějov. Dům polit. výchovy OV KSČ: 1987, s. 63

¹⁰⁵ Burget, Antonín: Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku. Prostějov: 1972, s. 62

zemědělství byl ukončen v roce 1960 a následně začala nová etapa slučování malých JZD do větších a to jak ekonomických, tak hospodářských celků.¹⁰⁶

3.6 Osudy prostějovských rolníků

Na úrodu bohatá Haná procházela socializací venkova s velmi tvrdými zásahy do života rolnických rodin. Zemědělce postihly kruté události, které a mnohdy i rozvrátily rodinu. Tlak ze strany komunistů byl neúprosný a krutý. Komunistická strana prohlašovala, že socializace vesnice je prováděna v zájmu spravedlnosti, aby byla zrušena rozdíly mezi chudými a bohatými. Byl vyhlášen třídní boj a seznam venkovských boháčů, jako škůdců společnosti. Na prostějovském okrese bylo v 66 obcích jmenováno 412 kulaků. Pro výstrahu ostatním byli vystěhováni bez soudního příkazu. Rolník z Vrbátek obdržel soudní příkaz, ve kterém stálo: „*Vaše vystěhování na nové místo do obce Spomyšl, okres Roudnice, bude provedeno 12. 6. 1953.*“¹⁰⁷ Jiný zemědělec dostal dopis se zněním: „*Zákaz pobytu na okrese, byt exekučně vyklidit do tří dnů.*“¹⁰⁸ Nejvíce postižených s tresty vězení, likvidací, pokutami a vystěhováním bylo v obcích Olšany, Hrubčice, Čelčice, Smržice, Výšovice, Vřesovice a Otaslavice.

Na prostějovském okrese prošlo soudními procesy 96 rolníků, kteří byli odsouzeni k několikaletému odnětí svobody. Nejmenší tresty byly uloženy na 6 měsíců a nejdelší až 23 let. Byli vězněni v lágrech v Příbrami, Komárně, Jáchymově, Valdicích a na Mírově. Část rolníků byla po polovině odpykaného trestu propuštěna na svobodu a část z nich také na následky vězení zemřela. Jejich soukromý majetek propadl státu nebo JZD. Bylo zlikvidováno 129 rolnických usedlostí. Vystěhováno bylo 34 rolníků, z nich 9 mimo okres Olomouc. Pět zemědělců si na protest proti vstupu do družstva vzalo dobrovolně život.¹⁰⁹

Zdeněk Horák

Pocházel z Výšovic a v době kolektivizace mu bylo 35 let. Spolu s manželkou hospodařil na výměře půdy 21 hektarů a spadal tak do skupiny kulaků. Své dodávkové povinnosti si vždy plnil včas. Zasluhou místních předsedů KSČ a MNV byl Zdeněk odveden k výkonu mimořádné vojenské služby. Přestože měl vážné zdravotní problémy, byl nasazen na těžkou práci na Slovensku a v Komárově, kde byl jako kulak týrán. Fyzicky

¹⁰⁶ Peterka Miloslav: Čtyřicet let soc. výstavby okresu Prostějov. Dům polit. výchovy OV KSČ: 1987, s. 63 - 64

¹⁰⁷ Přidal, J. Konec selského stavu na Prostějovsku. Praha: 2007, s. 27

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 27

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 28 – 31

vyčerpaný byl převezen do nemocnice v Prešově a Košicích, kde byl posléze uznán neschopným vojenské služby a byl propuštěn z armády. O dva měsíce později v roce 1953 zemřel.

Jeho manželka spolu se dvěma malými dětmi (4 a 7 let) byla šikanována Komunistickou stranou. V době manželovy nepřítomnosti byla nucena hospodařit sama, a proto nestačila plnit dodávkové povinnosti vůči státu. Ve stejném roce, kdy jí zemřel manžel, byla odsouzena za čin ohrožení jednotného hospodářského plánu. Byla jí vyměřena pokuta 20 tisíc Kčs popř. nebo náhradní trest odnětí svobody v trvání dvou měsíců. Na příkaz MNV byla vystěhována ze své hospodářské budovy do nouzového vlhkého bytu. Byl jí přidělen tento inventář: 1 běhoun o váze 33 kg, 5 slepic, 10 kuřat, 80 aru půdy a 2 fůry hnoje. Do měnové reformy nedostávala žádné potravinové lístky. V roce 1958 byla donucena vstoupit do JZD, kde patřila mezi nejlepší pracovnice, a rozebraný majetek jí byl uznán jako vklad. Její usedlost byla přidělena k užívání místnímu občanovi. Poté utrpěla těžký pracovní úraz a posléze byla upoutána na invalidní vozík. Životní úděl vdovy Milady Horákové byl zdárným příkladem toho, že komunisté neměli slitování s nikým, ani s matkou dvou malých dětí.¹¹⁰

František Mikulka

Nejmladší z pěti synů pocházel z Klenovic na Hané, kde také po rodičích zdědil grunt. Byl hrdý, že může pokračovat ve šlepejích svého otce a hospodařit. Ve svých 23 letech se oženil a nevěsta do manželství přinesla vnos o výměře 4 hektary orné půdy a několik kusů dobytka. Výměra společné půdy se tak rozšířila na 20 hektarů. Patřil mezi rolníky, kteří tajně zásobovali potravinami občany ve městech. Během druhé světové války byl jeho statek z části zničen. S velkým odhodláním se František pustil do práce a těšil se na nové hospodářství, které chtěl zmodernizovat. S manželkou vychovávali dva malé syny a přáli si, aby v budoucnosti převzali jejich hospodářství.

Po únorových událostech se ocitl na seznamu vesnických kulaků. Stále se zhoršující podmínky a dodávkové povinnosti ho přivedly v roce 1956 k zoufalství. Byl odsouzen pro nesplnění dodávkových povinností, a to k odnětí svobody na 5 a půl roku a byl mu zakázán pobyt v obci po dobu pěti let. Jeho usedlost byla dána do užívání JZD. Z Olomoucké vesnice putoval do nápravného tábora v Příbrami, kde 3 roky pracoval v dolech a poté byl poslán do Jáchymova, kde mu byla přidělena těžká podzemní práce. V táboře žil

¹¹⁰ Tamtéž. s. 39

v nepředstavitelných podmínkách a byl vystaven krutému zacházení komunistických bachařů. Krutý osud a ztížené podmínky, ve kterých musela jeho manželka sama s dětmi žít, se podepsaly na jejím zdraví. Onemocněla nevléčitelnou chorobou. Několikrát žádala prezidenta republiky o manželovu milost, ale bezúspěšně. Ve věku 38 let Marie Mikulková umírá a její pohřeb se stal tichou protestní manifestací proti komunistické diktatuře. Po propuštění se František nesměl vrátit do svého domova a jedinou útechou mu byli jeho dva synové, avšak brzy nato předčasně umírá. Osud rodiny Mikulků z Klenovic na Hané vešel v 50. letech 20. století do historie třídního boje, ve kterém podobným způsobem trpělo tisíce jiných nevinných rolnických rodin.¹¹¹

František Hošek

Po ukončení studia na Střední hospodářské škole převzal František z Hrubčic po svém otci statek s výměrou půdy 35 hektarů. V roce 1935 se oženil s Marií Roháčkovou z Žešova. Byl zvolen předsedou Rolnické sladovny v Prostějově a Rolnického cukrovaru ve Vrbátkách, kde měl možnost hájit zájmy rolníků. Dařilo se mu jak v politické, společenské, tak i hospodářské oblasti. Svoji usedlost zmodernizoval tak, že rozsáhlé výnosy plodin byly vysoké. Komunisté mu začali předepisovat vysoké dodávky, byly mu odebrány pozemky i mechanizační prostředky. Roku 1953 byl odsouzen za ohrožení hospodářského plánu a za nesplnění dodávkových povinností. O dva roky později byl zatčen a vyšetřován policií. Ve vykonstruovaném procesu byl odsouzen na 4 roky. Proces se konal v Dělnickém domě v Prostějově a byl vysílán rozhlasem pro veřejnost. Jeho nezletilé dcery byly postaveny v sále pod rozhlasový tlampač, tak aby na ně všichni viděli. Při vynášení rozsudku nad jejich otcem byly postaveny do první řady a za potlesku dělníků si vyslechli rozsudek. Komunisté neměli slitování s nikým ani s dětmi postižených rolníků. Manželka byla i s dcerami vystěhována a pomoc našla u svých známých, kteří ji poskytli ubytování. Po čtyřech letech, kdy si František odpykal trest, si rodina z finanční pomoci od přátel koupila malý domek v Prostějově. Manželka statečně odolávala veřejnému ponižování, diskriminaci a psychickému teroru. Také ona zemřela na fyzické vyčerpání.¹¹²

¹¹¹ Tamtéž, s. 45 - 46

¹¹² Přidal, J. Konec selského stavu na Olomoucku. s. 91 - 93

4. Jednotné zemědělské družstvo v Čehovicích

V poslední části se budu zabývat Jednotným zemědělským družstvem v Čehovicích, pro které jsem se rozhodla proto, že již od narození v obci Čehovice žiju a moji prarodiče i moje matka v družstvu v minulosti pracovali. Dříve než se pustím do samotného JZD v Čehovicích, ráda bych obec charakterizovala a zařadila do prostějovského venkova.

4.1 Historie obce

První historická zmínka o obci pochází ze 13. století a je spojena se jmény bratří Ludvíka, Konráda a Herborda z Čehovic. Čehovice měly spoustu majitelů, ale od 16. století patřila obec spolu s dalšími 15 okolními vesnicemi pod Tovačovské panství a tento společný osud obce sdílely až do roku 1848.¹¹³ Do 17. století se obec nacházela asi o 2 km výše směrem k obci Výšovice, kde doposud stojí kaplička sv. Prokopa¹¹⁴

Čehovice sousedí s obcí Bedihošť, částečně Kralicemi na Hané, Hrubčicemi, Čelčicemi a Výšovicemi. Obec náleží k okresní politické správě k úřadu v Prostějově. Části obce jsou: Spodní a Vrchní konec, Hřbitovní, Floridská a Křetínská ulice. K roku 1930 žilo v obci 710 obyvatel, téhož roku bylo v obci pět obchodů smíšeného zboží a několik živnostníků. Bylo zde také několik spolků, např. sokolský, hasičský nebo čtenářsko-pěvecký. Důležitost obce vzrostla při zřízení mlékárenského družstva roku 1899. Mlékárna vyráběla hlavně máslo, tvaroh a měkké sýry. Výrobky se posílaly do Vídně, Budapeště a Berlína.¹¹⁵ Z nařízení protektorátních úřadů byla mlékárna v roce 1943 připojena k prostějovské mlékárně.¹¹⁶ Od roku 1927 probíhalo v obci scelování pozemků. Celkem bylo sceleno asi 677 hektaru půdy.¹¹⁷

4.2 Čehovice v procesu kolektivizace

Po únorových událostech byli do pléna MNV povoláni šest čehovských občanů a o rok později byl v obci založen nový MNV. Dodávkových povinností se čehovští občané zhostili bez větších problémů. Nedostatky byly pouze v oblasti obilí a mléka. Během 50. let 20. století úspěšně pokračuje vnitřní konfiskace majetků a jsou uskutečňovány další

¹¹³ Čehovice, včera, dnes i zítra. Břeclav: 2006. s. 5

¹¹⁴ Janoušek, V: Prostějovský okres. Brno: 2010. s. 205

¹¹⁵ Kronika obce Čehovice, s. 35 - 42

¹¹⁶ Tamtéž. s. 116

¹¹⁷ Tamtéž. s. 56

kroky k socializaci vesnice. V obci byly znárodněny obchody. Ve Skalce, v Čelčicích, Ivaňi a Klenovicích byla JZD již založena, ale obec Čehovice se dlouho dobu bránila a Jednotný svaz českých zemědělců byl v Čehovicích založen 8. září 1950.

K roku 1951 bylo v obci 95 drobných rolníků, kteří obdělávali půdu o výměře 95 hektarů. Středních zemědělců od 2 do 20 hektarů bylo v obci 41 a výměra obdělávané půdy byla 420 hektarů. Velkých zemědělců, kteří vlastnili půdu nad 20 hektarů, v Čehovicích nebylo mnoho. Byli pouze 3 a ti obdělávali půdu o výměře přes 66 hektarů. O veškerou zemědělskou práci v obci se staral Místní národní výbor v čele s Oldřichem Jadrníčkem. Byl naplánován postup žňových skupinových prací a tvořeny tzv. žňové hlídky. Oldřich Jadrníček také vedl evidenci dodávek a svými včasnými zákroky se přičinil o jejich plnění v časném termínu. Zemědělci, kteří neplnili dodávky, byli hnáni k zodpovědnosti a byli postiženi značnými pokutami. Obecní pole u potoka směrem k Bedihošti o výměře 10 hektarů byla přidělena bezzemkům, kteří neměli vlastní zahrady a mohli zde hospodařit. Pole byla rozdělena mezi 15 uchazečů.¹¹⁸

4.3 JZD Čehovice

Jednotné zemědělské družstvo bylo založeno 19. září 1955. Téhož dne byla ustanovena členská schůze v čele s předsedou družstva Karlem Holáskem. Celkem bylo zapsáno 25 členů. Výměra půdy, na které družstvo hospodařilo, byla 71 hektarů. Družstvo mělo k dispozici 21 krav, 96 prasat, 26 kusů mladého hovězího dobytka a začalo hospodařit na 3 typu.¹¹⁹ Pozemek pro výstavbu JZD byl vyměřen za obcí směrem k Čelčicím, mezi dráhou u silnice o výměře 3 hektary. Začátek byl velmi těžký. Bylo rozhodnuto postavit kravín, který byl však dostavěn až v roce 1962.¹²⁰

V roce 1956 bylo sdruženo 85 zemědělských závodů a hospodařilo se na 570 hektarech orné půdy a 3,27 hektarech sadů. Sklidilo se 54 q na ha pšenice, 40 q ječmene, 450 q cukrovky.¹²¹ Družstvo vlastnilo 2 pásové traktory, 2 traktory Zetor Super, 5 traktorů s příslušenstvím a vleky, 2 kombajny. Počet členů, kteří v družstvu pracovali, byl celkem 147, z toho 96 žen a 51 mužů. Průměrný věk u mužů byl 45, 6 roků a u žen 49, 7. Na jednoho pracovníka připadalo 3,48 hektarů půdy a podle stanov měli členové družstva záhumenky o rozloze 0,50 ha včetně zahrad a usedlostí. Zemědělské družstvo mělo

¹¹⁸ Tamtéž, s. 134 - 146

¹¹⁹ Pamětní kniha obce Čehovice, s. 13

¹²⁰ Kronika obce Čehovice, s. 165

¹²¹ Tamtéž, s. 163

menšinový charakter a zemědělci, kteří zde pracovali, si nemohli stěžovat na své příjmy.
122

V následujících letech probíhaly v JZD náročné stavební práce, díky kterým bylo vybudováno nové hospodářské zázemí. Roční zisky z prodeje zemědělských výrobků nebyly vysoké, ale přesto se přikročilo k zakládání finančních fondů. Pro výstavbu, fond pracujících, fond kulturní, sociální a na nákup strojů. Veškerý dobytek byl ustájen v obci v hospodářských budovách, načež byla roku 1959 postavena porodna prasnic v hodnotě 91 500 Kčs, kde bylo ustájeno 27 prasnic a zbytek byl ustájen v domě číslo 92, kde byla provedena adaptace chlévu. V následujících letech se stavěly další nové budovy, např. kurník, vodárna, kůlna na stroje, odchovna mladého dobytka, garáže pro traktory a posklizňová linka. Veškeré stavby byly postaveny dle předložených a schválených plánů, jejich výstavba byla financována z vlastních prostředků a svépomoci zemědělců. Byla zde přítomna tzv. stavební četa, které se skládala z místních obyvatel. Družstvo se také podílelo na kulturních akcích vesnice. Kromě každoročních oslav dožínek se zemědělci zapojovali do příprav oslav obce.¹²³

Tak jako ve většině obcí, tak i v Čehovicích byly zřízeny agitační jednotky, které přesvědčovaly zemědělce, kteří do JZD doposud nevstoupili, ať tak učiní. O výhodách, které by jim družstvo přineslo, se snažili přesvědčit především mladší zemědělce, kteří nebyli příliš zkušení a byli by značným přínosem pro družstvo. Někteří zemědělci nátlaku podlehlí a do JZD nakonec vstoupili. Dva největší zemědělci na jejich podmínky nepřistoupili a svoji silnou pozici v zemědělství si udrželi po další dlouhá léta.¹²⁴

Jednotné zemědělské družstvo mělo během své dvacetileté existence pouze 3 předsedy. Prvním předsedou do roku 1959 byl Karel Holásek. Na jeho pozici nastoupil Oldřich Dostal, který ve funkci vytrval až do roku 1970. Posledním předsedou do roku 1975 byl Karel Mézl. Od roku 1975 bylo provedeno sloučení družstev JZD Bedihošť, JZD Čehovice a JZD Hrubčice pod jménem: Jednotné zemědělské družstvo 9. května, se sídlem v Bedihošti.¹²⁵

¹²² Pamětní kniha obce Čehovice, s. 13 - 14

¹²³ Kronika obce Čehovice, s. 165 - 167

¹²⁴ Rozhovor s Radkou Haluzovou z Čehovic ze dne 23. března 2013.

¹²⁵ Dokumenty Jednotného zemědělského družstva Čehovice

Závěr

Počátkem 60. let končí období kolektivizace, které trvalo přibližně deset let. Komunistické straně se podařilo dosáhnout všeho, co chtěla, tedy zlikvidovat soukromý zemědělský sektor. Po únoru 1948, kdy komunisté převzali moc, si vytyčili pár cílů, kterých chtěli dosáhnout a zvolili si k tomu drastické metody, které zanechaly šrámy na mnoha lidských osudech. Netušili, jaké těžké chvíle pro ně v krátké době nastanou. Mnoho zemědělců, kteří dodnes žijí, nevzpomínají na přelom 50. a 60. let příliš vesele. Českoslovenští komunisté je mnohdy připravilo o všechno, co měli, mnohdy i o střechu nad hlavou.

Ve své práci jsem se snažila popsat proces kolektivizace od počátku až do konce. V prvních dvou kapitolách jsem se věnovala informacím obecnějšího rázu, jako je vznik myšlenky na kolektivizaci zemědělství, která má své kořeny v marxistické teorii. Nezbytnou součástí práce je druhá kapitola, která pojednává o situaci před kolektivizací zemědělství a jaké byly její předpoklady. Popisuje únorové události, kterými to všechno začalo. V druhé polovině bakalářské práce se již věnuji konkrétní oblasti a to Prostějovskému okresu.

Kolektivizace na Prostějovsku začala téměř okamžitě po únorových událostech. První jednotné zemědělské družstvo na okrese bylo založeno roku 1949 v Biskupicích a jednalo se o družstvo prvního typu. Následně začal velký rozmach zakládání JZD téměř ve všech vesnicích na Prostějovsku. Mezi nejlodnější roky v počtu zakládání JZD na okrese patří roky 1953, 1956, 1957 a 1958. Během desetiletého období náročné kolektivizace bylo na Prostějovsku založeno celkem 133 jednotných zemědělských družstev.

Boj proti vesnickým boháčům se nevyhnul ani prostějovskému venkovu, kde komunistický režim ve 46 vesnicích zlikvidoval nebo odsoudil k trestu odnětí svobody 162 rolníků. Z těchto zemědělců jsem si vybrala Zdeňka Horáka, Františka Mikulku a Františka Hoška a v krátkosti popsala jejich životy v období kolektivizace, jaké tresty je postihly a jaký dopad to mělo na jejich rodiny, které musely krutému zacházení komunistů přihlížet.

Studium četných pramenů mne utvrdilo v názoru, že kolektivizace zemědělství byla prováděna tvrdým až diktátorským způsobem. Komunistický režim využíval drastických metod k likvidaci kulaků a slitování neměl ani s jejich manželkami nebo dětmi. Tito lidé se stali terčem násilí, osobních útoků, osočování a věznění. Komunisté si přisvojili právo poroučet a rozhodovat o jejich osudu. Myslím si, že kolektivizace postihla jedno

z nejpoctivějších zaměstnání z tradičního pohledu hodnot. Zemědělci si na svoji obživu po staletí vydělávali čestně a náročnou fyzickou prací. Doba, kdy komunisté zabírali jejich majetek, pro ně musela být těžkou životní zkouškou, na jejíž následky vzpomínají dodnes.

Seznam zkratek

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – Místní národní výbor

ONV – Okresní národní výbor

OV KSČ – Okresní výbor komunistické strany Československa

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

STB – Státní bezpečnost

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany Československa

Seznam literatury a pramenů

Prameny:

1. Archivní prameny

Státní okresní archiv Prostějov

2. Obecní úřad v Čehovicích

Pamětní kniha Čehovice

Kronika obce Čehovice

Jednotné zemědělské družstvo Čehovice

3. Tištěné prameny

Stráž lidu, roč. 21, 1973.

Socialistická vesnice, roč. 32, 1958.

Vlastivědný věstník moravský, roč. 2, 1982

4. Vzpomínky pamětníků

Rozhovor s Radkou Haluzovou (bytem Čehovice 18) z 23. března 2013

Literatura:

1. Monografie

ADAMOVIČ, K. *České dějiny v datech 1945-1947*. Praha: 1998. 102 s. ISBN 80-7201-122-7

BLAŽEK, P. – KUBÁLEK, M. *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: 2008. 359 s. ISBN 978-80-7363-226-7.

BŘEZINA, V. *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1957 – 1960*. Brno: 2009. 234 s. ISBN 978-80-87122-04-4.

BURGET, A. *Z historie združstevňování zemědělství na Prostějovsku*. Prostějov: 1972. 75 s. ISBN neuvedeno

Čehovice včera, dnes i zítra. Břeclav: 2006. 48 s. ISBN 80-903762-4-8

FEIRABEND, L. *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Volary: 2007. 161 s. ISBN 978-80-86913-03-2.

GRŮZOVÁ, L. *Prostějov*. Praha: 1989. 176 s. ISBN 80-7046-017-2.

JANOUSEK, V. *Dějiny Prostějova; Prostějovský okres*. Brno: 2010. 390 s. ISBN 978-80-86347-57-8

JECH, K. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: 2008. 336 s. ISBN 978-80-7021-902-7

KAPLAN, K. *Československo v letech 1948 – 1953*. Praha: 1991. 146 s. ISBN 80-04-25700-3.

KAPLAN, K. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7.

PERNES, J. *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: 2008. 199 s. ISBN 978-7325-154-2

PETERKA, M. *Čtyřicet let socialistické výstavby okresu Prostějov*. Prostějov: 1987. 179 s. ISBN neuvedeno.

PŘIDAL, J. *Konec selského stavu na Olomoucku*. Olomouc: 2009. 148 s. ISBN neuvedeno.

PŘIDAL, J. *Konec selského stavu na Prostějovsku*. Praha: 2007. 94 s. ISBN 978-80-86859-03-3.

RUŽIČKA, M. *Vyhnanci: akce " Kulak" : zločin proti lidskosti!*. Havlíčkův Brod: 2008. 479 s. ISBN neuvedeno.

RUŽIČKA, M. *Vyhnanci II. : akce "kulak" Zločin proti lidskosti!*. Havlíčkův Brod: 2011. 431 s. ISBN neuvedeno.

2. Články a studie

BUREŠOVÁ, J. *Zemědělství olomouckého kraje na přelomu 40. a 50. let 20. století*. In: Acta UPO. Historica 27. Olomouc 1996.

BURGET, A. *Vesnice Prostějovska při prosazování zemědělských zákonů a Hradeckého programu v letech 1946 -1948*. VVM, 1982, č. 2

Návrh dlouhodobé koncepce rozvoje zemědělství v okrese Prostějov do roku 1985.

Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Uherské Hradiště: 2002.

3. Internetové zdroje

Před 60 lety vznikla první JZD a započala kolektivizace. In: *Asociace soukromého zemědělství v ČR*. [online]. [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/venkov-agroturistika/pred-60-lety-vznikla-prvni-jzd-a-zapocala-kolektivizace.html>

Anotace

Jméno a příjmení:	Simona Kotalová
Katedra:	Společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Kolektivizace zemědělství na Prostějovsku
Název v angličtině:	Collectivization of agriculture in the Prostějov region
Anotace práce:	Práce se nejprve krátkosti věnuje kolektivizaci zemědělství ve východní Evropě a následně pak v Československu. Největší část práce je věnována kolektivizaci zemědělství na Prostějovsku a pro ilustraci popisuje založení a vývoj JZD v Čehovicích.
Klíčová slova:	Kolektivizace zemědělství, komunistický režim, únor 1948, prostějovské vesnice, perzekuce
Anotace v angličtině:	Thesis firstly shortly summarizes the process of collectivization in Eastern Europe, and then specifically in Czechoslovakia. Major part of the thesis is dedicated to the collectivization in the Prostějov region. For illustration also the founding and history of Agricultural Production Comradeship in Čehovice is mentioned.
Klíčová slova v angličtině:	Collectivization of agriculture, communist régime, February 1948, villlages of Prostejov region, persecution
Přílohy vázané v práci:	žádné
Rozsah práce:	45
Jazyk práce:	český